

1. Уставноправни положај: Очување дејтонске позиције Републике Српске

Дејтонски мировни споразум као свето слово

Општим оквирним споразумом за мир, као међународним споразумом, Република Српска је осигурала и његову заштиту од стране својих гараната, прије свега пријатељских и братских – Републике Србије и Руске Федерације. Сваким распакивањем и одустајањем од овог споразума, Република Српска би остала без гараната и могућности да је заштите. Зато је очување Дејтонског мировног споразума витални интерес Републике Српске и српског народа.

Било какво "распакивање" Дејтонског мировног споразума /ДМС/, било би чист авантуризам и Дамоклов мач изнад Републике Српске, те одбацујемо све иницијативе за опсежне измјене његовог Анекса IV (Устава БиХ) и територијалну прекомпозицију с циљем стварања "трећег ентитета".

Проблеми настали Вашингтонским мировним споразумом којим је створена Муслиманско-хрватска федерација треба да се рјешавају у оквиру тог споразума, односно Устава Федерације БиХ, а никако задирањем у Устав БиХ и ДМС.

Крај међународног протектората

Република Српска је потписница Анекса X ДМС којим је ОХР-у дата улога посредника међу странама и координатора, а никако неког ко може мијењати уставне принципе и уређење, те доносити законе као што је била пракса у последње двије и по деценије.

Бројне "реформе" које су спроведене интервенционизмом ОХР-а показале су се неуспјешним и данас су камен спотицања у БиХ. Јединим одрживим и добрим рјешењима показала су се она до који су међусобним договором долазиле стране у БиХ.

У мишљењу Венецијанске комисије из 2005.године стоји да пракса коришћења тзв. "бонских овлашћења не одговара демократским принципима, кад се користи без законског поступка и могућности правосудне контроле", те се позива да се Високи представник трансформише у Специјалног представника ЕУ с улогом медијатора.

Члан I.2. Анекса X ДМС прецизира де ће "високи представник бити именован у складу с релевантним резолуцијама СБ УН". Ово јасно имплицира да Кристијан Шмит нема ни легалитет ни легитимитет, његов интервенционизам не може бити прихватљив и све одлуке су ништавне, о чему треба обавијестити потписнице Анекса X ДМС.

Апсолутно је неприхватљиво да једна земља у срцу Европе која претендује да буде чланица ЕУ, у XXI вијеку, и даље буде под колонијалном управом, што потпуно суспендује њен демократски капацитет, обесмишљава њене институције и њен суверенитет, и у директној је колизији с циљном европском перспективом.

Међународни протекторат у БиХ оличен је и кроз постојање страних судија у Уставном суду БиХ који је, уз ОХР, у протекле двије деценије додатни инструмент неуставне трансформације унутрашњег уређења БиХ и њене централизације супротне ДМС. Од тумача Устава БиХ, Уставни суд БиХ себи је приграбио улогу уставотворца који је у супремацији над ПС БиХ.

У Мишљењу Европске комисије о захтјеву БиХ за чланство из 2019.године, међу 14 приоритета наведен је и приоритет трансформације Уставног суда БиХ ради замјене страних судија домаћим судијама. Република Српска ових 14 приоритета треба третирати као пакет и прихватити само она рјешења која укључују и Закон о престанку мандата страних судија у Уставном суду БиХ и њиховој замјени домаћим судијама.

Државна имовина као неotuђиво право Републике Српске

Уставом Републике Српске је утврђено да Република Српска самостално обавља своје уставотворне, законодавне, извршне и судске функције (члан 1. став 2.), да је територија Републике Српске јединствена, недјељива и неotuђива (члан 2. став 2.), да Републици Српској припадају све државне функције и надлежности осим оних које су Уставом БиХ изричито пренесене на институције БиХ (члан 3.), да уређује и обезбјеђује интегритет, уставни поредак и територијалну цјелокупност Републике (члан 68. став 1. тачка 1.), уставност и законитост, својинске и облигационе односе и заштиту свих облика својине (члан 68. став 1. тачке 4. и 6.)

Анекс II (Споразум о линији разграничења између ентитета и односим питањима), Анекс IV (Устав БиХ) и Анекса VIII дефинишу да својински и облигациони односи, а тиме и рјешавање питања имовине, припадају надлежности ентитета.

Уставни суд БиХ, својим одлукама које се односе на државну имовину Републике Српске (У- 1/11, У- 8/19, У – 9/19, У-4/20, У-4/21, У-10/22), ван снаге је ставио законе, прекршивши ДМС. Уставни суд БиХ је Парламентарној скупштини на нивоу БиХ додијелио надлежност да својим законом регулише подјелу ``државне имовине`` наводећи даље ``само у складу са надлежностима ентитета`` (став 3. Параграфа 83. Одлуке У-1/11), што је контрадикторно јер су ентитети по својим уставима надлежни за уређивање својинских односа. Уставни суд БиХ не може додјељивати уставну надлежност Парламентарној скупштини на нивоу БиХ, ако она није изричито наведене у Уставу БиХ.

С друге стране, налогом супервизора за Брчко дистрикт од 30.априла 2009.године, располагање јавном имовином пренијето је на институције Брчко дистрикта;

Стога, наглашавамо да сва имовина која је одлукама ОХР-а под забраном располагања може бити књижена само у складу с Резолуцијом Савјета безбједности УН број 942, Женевским споразумом од 8. септембра 1995. године и Анексом II ДМС, односно по прописима ентитета чија је уставна надлежност да својим законима уреде питање власништва над имовином.

2. БЕСКОМПРОМИСНА БОРБА ПРОТИВ КРИМИНАЛА И КОРУПЦИЈЕ

Српска демократска странка сматра да је борба против организованог криминала и корупције кључно питање за опстанак Републике Српске. Актуелна власт је пљачком кључних привредних ресурса и кредитним задуживањем РС, довела Републику на ивицу банкрота. Борба против криминала и корупције кроз постојеће институције система и РС и БиХ, на жалост, није могућа тренутно јер су све институције, полиција, тужилаштва и судови под апсолутним политичким утицајем врха СНСД-ове власти и њихових партнера на нивоу БиХ. Такозване „реформе“ правосуђа које су проведене у организацији међународне заједнице и домаћих власти нису дали никакве резултате! Криминал и корупција су захватили цијело друштво почев од врха на коме се налази Милорад Додик па преко његове породице све до најнижих локалних функционера и то више нико и не крије јер то раде некажњено годинама. Сваки покушај путем кривичних пријава се системски заташкава и опструира по нивоима, дио кроз полицију, дио кроз тужилаштва а то што и дође на судове се дугогодишњим поступцима обесмисли и резултира ослобађајућим пресудама. Афере се нижу као на траци; зграда Владе РС, Бобар банка, ИРБ, куповина зграде Управе за индиректно опорезивање, Сердаров Угљевик и друге и све то пролази без судских епилога. Због тога је потребно смијенити актуелну власт која влада годинама и прецизним потезима извршити кадровске промјене у институцијама које су надлежне да се боре против криминала и корупције прије свега у полицији, тужилаштвима, судовима и осталим агенцијама на нивоу РС и БиХ, како би их ослободили утицаја политике а обавезали законски да раде свој посао. Предстојећи општи избори су прилика за то. Док се то не догоди, у овом програму рада приказаћемо дио наших приједлога који би могли тренутно дати резултате на овом пољу:

ОБЛАСТ НОВЧАНОГ ПОСЛОВАЊА И НОВЧАНИХ ТРАНСАКЦИЈА

Обзиром да се у овој области најизраженије појављују разни облици корупције и криминала, почев од уноса нелегалног новца у легалне токове, незаконитог пословања и располагања готовим новцем који опет служи за корупцију, неопходно је путем Централне Банке БиХ која надгледа платне системе, путем Агенције за банкарство Републике Српске и свих институција које обављају платни промет у Републици Српској (Банке, Микро кредитне организације, Пошта) спријечити неоснована подизања готовог новца са рачуна корисника, повремено повлачити количину готовог новца из платног система како би се ослабила тражња за истим, те прибјећи измјенама Уредбе о располагању готовим новцем на начин да се значајно смањи његова употреба. Такође, неопходно је увести одредбу по којој би корисник готовог новца за износе преко 30.000,00 КМ давао изјаву за шта га користи те након што га искористи у обавези би био да подноси извјештај надлежној институцији платног промета код које има отворен пословни рачун гдје је и да ли је тај новац искоришћен уз документовање истог, те да се о свим трансакцијама обавезно извјештава Агенција за банкарство Републике Српске која би то централизовано пратила. Дакле, пратити токове новца и тако благовремено спријечити прање и извлачења новца за богаћење појединаца.

ПОРЕСКА ПОЛИТИКА

Примјетно је да пословни субјекти након исказане добити послје плаћања пореза на добит, већи дио дивиденде подижу у готовом новцу и користе за измиривање обавеза према запосленим или плаћања обавеза према добављачима избјегавајући на тај начин веће пореске обавезе као и обавезе за доприносе, те је стога потребно донијети измјене Закона о порезу на добит те увести да се исплата дивиденде у готовом опорезују са 50% а да за случај да се дивиденда користи за проширење капацитета пословања и додатно запошљавање, порески обвезник бива ослобођен.

РЕВИЗИЈА ФИНАНСИЈСКИХ ИЗВЈЕШТАЈА

Досадашња пракса показује да ревизија финансијских извјештаја нема никаквог смисла без увођења другачијих казnenих одредби осим постојећих које су предвиђене у новцу стога је потребно да: - сви извјештаји о пословању за које су дата негативна мишљења од стране Јавне или Интерне ревизије морају бити процесуирани од стране надлежног Окружног тужилаштва у првој години од закључења ревизије, а ревизори су дужни да прате тај процес и у првом свом годишњем извјештају за претходну годину да наведу какво је стање са тим поступцима.

ОБЛАСТ ЈАВНИХ НАБАВКИ

Закон о јавним набавкама је постао инструмент за легализацију криминала на начин да се максимално злоупотребљава његова садржај да се и тамо гдје се утврди његова повреда не санкционишу прекршиоци те да је тако створен темељ за корупцију и криминал обзиром на формалну примјену без суштине. Стога је неопходно припремити измјене овог Закона у дијелу казнене политике уз успостављање посебне јединице у Тужилаштву која би се бавила само овим предметима кроз његове злоупотребе.

БУЏЕТСКО ПОСЛОВАЊЕ

И у овој области влада незаконитост јер се усвојени буџетски оквир не поштује, чиме се стварају предуслови за криминалне активности, излази се из оквира утврђених износа како би се разликом изнад утврђене пројекције финансирала корупција, па се онда на крају године или непосредно пред њен завршетак све то билансира усвајањем ребаланса. Законом треба ограничити да се ребаланси не могу усвајати на позицијама расхода који су се сигурно могли предвидјети и за које није било дјеловања „више силе“.

Процесуирати све одговорне због штетних милионских уговора кроз јавне инвестиције на свим нивоима, због пропалих и штетних концесија и др.

3. ЕКОНОМИЈА: БУЏЕТ У СЛУЖБИ ГРАЂАНА

Тренутно стање у Републици Српској могло би се дефинисати кроз једну полазну премису: „Централизација моћи и децентрализација проблема”.

Република Српска посједује све што је потребно за економски просперитет: природне ресурсе, радишне људе, геополитичку позицију и неискоришћене капацитете. Оно што недостаје није потенцијал — недостаје визија, храброст и чисте руке.

Ова стратегија није утопија. То је реални план који су сусједне државе већ имплементовале с доказаним резултатима. Словенија, Пољска, Црна Гора, Хрватска, чак и Србија, прошле су сличан пут и постигле мјерљиве помаке. РС то може — али само ако политичка класа престане себе ставити испред народа.

Сагледавајући стање уназад неколико година у Републици Српској, јасно је да се привредном развоју домаћих капацитета и пољопривредној производњи не даје довољна или чак никаква пажња и подршка.

Услов за јачање друштвене, политичке, социјалне али и укупне снаге Српске лежи у привредном развоју на чему ће СДС интензивно радити у следећем периоду.

Промјене у окружењу, Европи, па и у свијету дешавају се тако брзо да је ће СДС у први план ставити обнову постојећих привредних капацитета, пољопривреде, као и ново продуктивно запошљавање у индустрији и на селу.

То ћемо урадити у сарадњи с привредним коморама, удружењима пољопривредних произвођача и малим привредницима, који су увек полазна основа за самозапошљавање.

Наш план је да изаберемо стручне људе, страначке и нестраначке, експерте који ће бити задужени да у ресорном министарству "скенирају" знање и способност запослених кадрова, изврше унапређења рада, и ангажују нове и доказане експерте за сваку област.

На тај начин би сагледали стање по привредним областима, сачинили листу привредних субјеката који ће бити носиоци развоја сваког сектора, док би уз привредну комору и удружења дефинисали потребна финасијска средства за програме подршке убрзаном развоју.

Фонд за подршку привреди и смањење оптерећења

Формираћемо **Фонд за подршку привреди који ће добити 3% буџета Српске** и који ће финансирати нове, развојне пројекте домаћих фирми и газдинстава, уз услов новог запошљавања или самозапошљавања. Из средстава Фонда субвенционисаће се камате на кредите узете са набавку опреме и модернизацију производње.

Наша политика је фокусирана на апсултно фаворизовање домаћих произвођаца за програме који се финасирају из буџета, како би домаћа буџетска средства била усмјерена домаћој привреди, а не увозу из иностранства.

Минимална плата биће подигнута на 1.500 КМ, а просјечна на 2.000 КМ. Оптерећење на плате ћемо смањити на 40%. Извршићемо пуну инвентаризацију и смањење парафискалних намета. (умјесто садашњих око 51%), као што је било до 2010.године када је било конкурентније када је Српска била мјесто гдје су долазиле фирме из Федерације и региона и покретале поизводне капацитете због мањег оптерећења.

Географски положај Републике Српске је идеалан за пренос или изградњу капацитета из Европе у наше пословне зоне, тако да ће се робе лако транспортовати аутопутем за Европска тржиста. Рад на промоцији нашег положаја и привлачење страних производних улагача ће бити задатак који ће радити привредне коморе и наша представништва у иностранству.

Посебна брига ће бити давање могућности и подршка малим самосталним предузетницима и пољопривредним газдинствима у јачању њихових производних активности, који ће омогућити самозапошљавање у граду и на селу како би зауставили одлазак младих на рад у иностранство и напуштање властите земље. Умјесто симболичног ослобађања пореза на добит (који је већ међу најнижим у Европи), спровешћемо озбиљну реформу пореза на добит која ће подстицати реинвестирање и ново запошљавање. Из Фонда за развој привреде обезбиједићемо 20% средстава за мале и микро бизнисе.

Санација и реструктуирање јавних, презадужених предузећа ће бити посебна активност којом морамо сачувати функцију сваког јавног предузећа и установе, кроз рационализацију, централизацију и транспарентност јавних набавки.

Рад сваког становника, фирме или газдинства у РС ће бити подржан на различите начине ако својим програмом носи развој, самозапошљавање или ново запошљавање.

Основни циљ стратегије економске обнове домаће привреде и пољопривреде је јачање домаће производње, ново запошљавање, извоз и привлачење страних производних капацитета, јер за то имамо све потребне услове!

Транспарентност

На страници Министарства финансија биће дневно ажурирани подаци о стању дуга, обавезама Републике Српске, и изворима за враћање истих, као и подаци о свим буџетским приливима и расходима.

Буџет није приватна каса Владе, него новац грађана и грађани морају имати увид у начин трошења новца који је њихов.

Тржиште капитала

Тржиште капитала у Републици Српској једно је од најлошијих у Европи и може продуковати мјерљиве позитивне ефекте. Развићемо функционално тржиште капитала кроз подстицаје за листинг квалитетних предузећа, јачање Бањалучке берзе, развој инструмената (обвезнице, фондови), заштиту малих инвеститора и стварање услова за привлачење институционалних инвеститора.

Реорганизација јавних предузећа

Санација и реструктурирање јавних, презадужених предузећа: професионализација менаџмента и укидање страначког запошљавања; обавезне независне ревизије; рационализација и транспарентност јавних набавки; јасни КРП и одговорност руководства; тамо гдје је оправдано – реструктурирање или контролисана приватизација уз заштиту јавног интереса.

Улазак на тржиште рада и прво запослење младих

Фокус на озбиљним захватима смањења трошкова рада и мјерама које омогућавају улазак на тржиште рада те стварање радних мјеста у већ постојећим привредним субјектима: - Субвенције послодавцима за запошљавање младих до 30 година (прво запослење); - Порески кредити и олакшице за предузећа која повећавају број запослених; - Јачање дуалног образовања; - Програми преквалификације за дефицитарна занимања. Мотивисати постојећу привреду да запошљава већи број људи.

Конкретни циљеви плата - Минимална плата: са око 1.050 КМ на 1.500 КМ; - Просјечна плата: са око 1.600 КМ на 2.000 КМ.

Диференцирана стопа ПДВ-а

Од самог увођења система ПДВ-а, СДС се залаже и безброј пута је иницирао увођење нулте стопе ПДВ-а на основне животне намирнице - хљеб, млијеко и млијечне производе, храну и опрему за бебе, лијекове, ортопедска помагала, уџбенике и пољопривредне инпуте.

Фискална децентрализација

Фискална децентрализација пракса је у земљама ЕУ из разлога да „виши” нивои власти не би могли економски и политички рестриктивно дјеловати на избор локалних извора финансирања. На овај начин дозвољава се локалним властима да се изграде на начин да буду **одговорне за своје фискалне одлуке**. Суштина децентрализације налази се у **одговорности локалних власти према грађанима** (са којима су локалне власти најближе у контакту) за одлуке о начину трошења њиховог новца. Власт која је најближа грађанима може да прилагоди буџет (трошкове) локалним приоритетима на начин да најуспјешније обезбјеђује скуп јавних служби.

Фискална децентрализација ће омогућити праведнију распоdjелу средстава прикупљених у Буџету РС између општина и градова и Републике Српске повећањем процената прихода који припадају општинама и градовима, и на праведан начин извршити распоdjелу прихода, у смислу да се локалним заједницама сразмјерно њиховом учешћу у остварењу прихода одговарајући проценти тих прихода и врате, и то:

Индиректни порези – Приходи од индиректних пореза су најзначајнија ставка како у Буџету Републике Српске тако и у буџетима локалних заједница.

Српска демократска странка се залаже да код расподјеле прихода од индиректних пореза локалне заједнице буду изузете из сервисирања спољњег дуга, на начин да се од дијела који припада Републици Српској најприје изврши расподјела локалним заједницама, а потом да се врши сервисирање спољног дуга јер локалне заједнице нису имале никакав утицај нити су учествовале у доношењу одлука о задуживању. Такође, приход од индиректних пореза се са садашњих 24% општинама и градовима треба повећати на 30%, а касније и на 40%.

Путарине – као индиректни порез тренутно не припада локалним заједницама. Српска демократска странка се залаже да уколико се приходи од путарина остварују на територији одређене локалне заједнице, та локална заједница треба да има одређени проценат прихода по том основу. Дакле, расподјела мора пратити подручје наплате, а средства би требала бити кориштена искључиво намјенски.

Директни порези –

а) Повећати проценат за расподјелу пореза на приходе од самосталне дјелатности и пореза на лична примања, са садашњих 25% колико припада општинама и градовима на 50%.

б) Порез на добит се тренутно не распоређује локалним заједницама. Српска демократска странка се залаже да минимално 20% пореза на добит оствареног у одређеној локалној заједници припада управо тој локалној заједници у којој се добит остварила.

в) Накнада за промјену намјене пољопривредног земљишта треба да у цјелости припада буџетима локалних заједница, тренутно 70% ових прихода припада локалној заједници.

г) Повећати проценат наплаћене накнаде за захватање површинских и подземних вода, накнада за производњу електричне енергије добијене кориштењем хидроенергије, накнада за вађење материјала из водотока, као и накнада за заштиту вода, са садашњих 30% учешћа локалних заједница на 90% наплаћене накнаде.

д) Приходе од концесија јединствено одредити за све локалне заједнице - без обзира на ниво њихове развијености, у висини 90% од наплаћене концесије на њеном подручју.

ђ) Накнаде за јавне путеве при регистрацији моторних возила као и порез на употребу моторних возила распоредити на начин да бар 30% ових прихода припада локалним заједницама, јер у њима се и остварује, у односу на тренутни распоред гдје цјелокупан приход по овом основу припада Буџету Републике Српске, а локалне заједнице су дужне да поправљају и одржавају локалне путеве.

Критеријум за појединачно учешће општина и градова у расподјели прихода треба да се **допуни са стопом незапослености** у општинама односно градовима и

степеном развијености општина у којем би се већи проценат издвајао изразито неразвијеним и неразвијеним општинама.

Садашње уређење Републике Српске у којем централна власт, односно, Влада одобрава буџете локалним нивоима власти одлика је **диригенованих економија**. Диригована економија није стандард земаља развијене демократије. Обзиром да Влада жели контролисати буџете општина ради супротно „европској опредељености”. Ову чињеницу треба искористити да би се спријечио тренутни апсолутизам централне власти.

Закон о шумама измијенити на начин који би омогућио да се **накнада од продаје шумских сортимената** може користити не само за одржавање и обнављање оштећене инфраструктуре приликом извлачења шуме, него и за друге намјене за које локална заједница процијени да су неопходне. Ова промјена би много значила неразвијеним и изразито неразвијеним општинама, јер би то омогућило њихово функционисање у ситуацији недостатка других извора финансирања. Осим тога, свјedoци смо злоупотреба овакве одредбе закона, јер обнављање оштећене инфраструктуре у пракси значи асфалтирање путева политички подобнима без обзира да ли су то путеви којима се извлачи шума или не. Такође, за Српску демократску странку је неприхватљиво да локалне заједнице у којима се највише врши експлоатација шуме буду неразвијене и да грађани таквих локалних заједница немају апсолутно никакву корист од тога (Соколац, Хан Пијесак).

У већини развијених земаља шуме су приватно или општинско власништво, са безначајним процентом државе. Код нас њима газдују „Шуме РС” на начин да се нерационалне сјече шума и узимањем 10% на пању од обловине. На овој најнижој економској рачуници се и не размишља о развоју дрвопрерађивачке индустрије као што ради већина развијених земаља. Новим Законом треба шуме вратити у власништво општина и отворити могућности економичнијег располагања и кориштења овог стратешког ресурса.

Неопходно је развити **нови модел располагања и управљања природним ресурсима** којим би се обезбједило значајније учешће општина/градова у овој области. Локалне заједнице морају имати већа овлашћења за управљање природним богатством на њиховој територији. Тренутна ситуација је таква, да општине/градови практично и формално скоро да немају утицаја на кориштење и управљање природним ресурсима, па их не могу употријебити нити за остварење прихода, нити у сврху реализације развојних пројеката. Шта више, локалне заједнице су суочене са негативним посљедицама експлоатације природних ресурса, која је често неселективна и неконтролисана. У оквиру новог модела управљања и располагања природним ресурсима, неопходно је појачати контролу рада и реализацију закључених концесионих уговора. Уз веће учешће локалних заједница у процесу давања у закуп и уређењу шумског и пољопривредног земљишта, вршити ефикаснију наплату концесионих накнада, које би требало праведније расподјелити између локалних заједница и Републике.

Постојећи **Закон о концесијама** је штетан, јер нам пријети опасност да се концесионом расродајом природних добара коју врши Влада РС лишимо сваке основе привредног развоја. Умјесто њега треба хитно донијети **Закон о природним ресурсима**, којим би се спријечило отуђивање или издавање под концесије природних ресурса на садашњи начин, а да се класификацијом ресурса од националног и локалног значаја дефинише начин њиховог управљања и употребе. **Свим концесијама које нису од општедржавног интереса, треба да располаже општина као локална заједница.**

4. СОЦИЈАЛНО ПРАВЕДНА РЕПУБЛИКА СРПСКА: ЧАСТ, ДОСТОЈАНСТВО И ПРАВДА ЗА БОРЦЕ

1. Част и правда за борце

Борачке категорије представљају стуб одбране Републике Српске и заслужују највиши ниво друштвене заштите, достојанство и материјалну сигурност. Уколико СДС преузме одговорност за власт у Републици Српској, приоритет ће бити системско рјешавање нагомиланих проблема борачке популације кроз законодавне измјене, буџетско јачање и институционалну реформу.

Полазна основа су проблеми идентификовани на локалном нивоу (нпр. Град Теслић), који су присутни широм Републике Српске: урачунавање борачких примања у социјалну помоћ, губитак здравствене заштите, неравноправан приступ правима, недовољан борачки додатак и неадекватан пензијски статус демобилисаних бораца.

КЉУЧНИ ПРОБЛЕМИ НА НИВОУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ СУ:

1. Урачунавање борачких примања у личне приходе приликом остваривања права на социјалну помоћ (Члан 63. Закона о социјалној заштити), што често доводи до смањења или ускраћивања помоћи најугроженијим категоријама.
2. Губитак права на здравствено осигурање демобилисаним борцима због прихода или пензија остварених ван Републике Српске.
3. Неравномјеран приступ бањском лијечењу и рехабилитацији – демобилисани борци су често изостављени из конкурса.
4. Недовољан ниво борачког додатка који не прати инфлацију и раст трошкова живота.
5. Неповољан пензијски статус демобилисаних бораца – рачунски период за пензију није оптимизиран, а минимална пензија је прениска за особе које су браниле Републику.
6. Нерегулисано трајно стамбено збрињавање и недовољна подршка Стамбеним фондовима на локалном нивоу.
7. Недовољна подршка након смрти корисника борачких права (трошкови сахране).

Законске измјене – ``Борачки пакет``

- Изузимање борачких примања из обрачуна личних прихода за социјалну помоћ. Измјенити Закон о социјалној заштити тако да се сва примања по основу борачко-инвалидске заштите (личне и породичне инвалидине, борачки додатак) не урачунавају у личне приходе (допуна члана 60. став 6. и брисање/измјена члана 63.).

- Задржавање права на здравствено осигурање за све демобилисане борце без обзира на приходе остварене у иностранству. Измјена Закона о обавезном здравственом осигурању.

- Ослобађање борачких категорија од партиципације у здравственом

систему (лијечење, лијекови, рехабилитација).

- Једнак приступ бањском лијечењу – законска обавеза Министарства да укључи све категорије (укључујући демобилисане борце) у конкурсе под истим условима.

Повећање борачког додатка

- Повећање борачког додатка за минимално 30–50% у првој години мандата, са индексацијом у складу са растом просјечне плате и инфлацијом.
- Увести додатни „борачки минимум“ за најстарије и најугроженије категорије.

Пензијска реформа за борце (равноправност са полицијом)

- Увођење правила ``најбољих 5 годин`` за обрачун пензије демобилисаним борцима, исто као што је већ омогућено припадницима МУП-а. Ово ће значајно повећати пензије борцима који су имали високе коефицијенте у периоду рата или непосредно након њега.
- Гарантована минимална пензија за борце са најмање 6 мјесеци проведених у зони борбених дејстава – у висини од најмање 70–75% просјечне плате у Републици Српској.
- Уплата радног стажа за период проведен у зони борбених дејстава за све демобилисане борце. Износ уплате по мјесецу треба да одговара најнижој плати са ВСС (вишим степеном стручне спреме), финансирано из посебног фонда или буџетске резерве.
- Могућност откупа стажа под повољним условима за борце који то желе.

Финансијска и стамбена подршка

- Значајно повећање буџетских средстава за борачке категорије на нивоу Републике (минимум дуплирање у односу на тренутни ниво).
- Јачање и реорганизација Стамбеног фонда на републичком нивоу са јасним критеријумима и транспарентном расподелом.
- Гарантовано финансирање трошкова сахране у висини најниже плате у Републици Српској за лице које сноси трошкове (за све евидентиране борачке категорије).
- Једнократне помоћи за лијечење, санацију кућа и друге потребе – повећане и поједностављене процедуре.

Институционалне и симболичке мјере

- Повећање финансирања рада борачких организација на свим нивоима.
- Формирање Борачког савјета при Влади Републике Српске са стварним утицајем на одлуке.
- Редовно одржавање споменика, парастоса и културе сјећања. До краја мандата обновити све спомен-собе и спомен-обиљежја из протеклог одбрамбено-отаџбинског рата.
- Дигитализација и поједностављење процедура у апликацији „Борци“ и свим институцијама.

ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ:

- Материјално и социјално достојанство бораца и њихових породица.
- Смањење сиромаштва међу најстаријим категоријама.
- Праведнија пензијска реформа која признаје жртву и допринос одбрани Републике.
- Јачање повјерења грађана у институције Републике Српске.

СИГУРНА СТАРОСТ И ДОСТОЈАНСТВО

5. ПОЉОПРИВРЕДА: ДА НАС СРПСКА ХРАНИ!

Програмски правци развоја пољопривреде

Пољопривреда представља једну од стратешких развојних грана и основни је предуслов прехранбене сигурности, очувања руралног простора и укупног економског развоја.

Циљ

аграрне политике мора бити стварање одрживе, продуктивне и конкурентне

пољопривредне производње, уз снажну заштиту домаћих произвођача и рационално коришћење природних ресурса.

У јавности се често говори о извозу и конкурентности пољопривредне производње. Међутим, искуства развијених земаља показују да не постоји конкурентна пољопривреда без снажне и континуиране подршке државе. Све земље које имају развијен аграрни сектор издвајају значајна средства за подстицаје како би очувале прехранбену сигурност, стабилност тржишта и независност од увоза.

Постојећи систем заштите домаће производње није довољан. Домаћи произвођачи изложени су прекомјерном увозу и дампиншким цијенама пољопривредних производа из земаља које својим произвођачима обезбјеђују знатно веће и системски уређене подстицаје. Због тога је неопходно, у оквиру важећих прописа и међународних обавеза, примијенити мјере које ће ефикасније штитити домаћу производњу. Посебну пажњу потребно је посветити ограничавању увоза сезонских производа у периоду њиховог доспијевања на домаће тржиште, прије свега у повртарској и ратарској производњи, док заштита сточарске производње мора бити континуирана током цијеле године.

Потребно је креирати законска и административна рјешења која ће подстаћи откуп домаћих пољопривредних производа од стране регистрованих увозника и трговачких ланаца, укључујући и откуп тржишних вишкова. Истовремено, аграрни буџет треба ускладити са Стратегијом развоја пољопривреде, којом је предвиђено издвајање 6% укупних буџетских средстава за пољопривреду, умјесто садашњих 3%.

Неопходно је успоставити функционалне Робне резерве Републике Српске које ће имати улогу регулатора тржишта, обезбиједити стабилност цијена и омогућити правовремену интервенцију у ванредним околностима.

Један од приоритета мора бити израда свеобухватне анализе самодовољности пољопривредне производње у Републици Српској и Босни и Херцеговини. Таква анализа омогућила би прецизно утврђивање производних вишкова намијењених извозу, идентификовање производа које је неопходно увозити, као и дефинисање одговарајућих увозних политика и квота у складу са потребама домаћег тржишта.

Систем подстицаја потребно је развијати на начин који ће обезбиједити равномјеран развој свих грана пољопривреде. Досадашња искуства показују да улагања у поједине секторе, без јасне развојне стратегије и међусобне повезаности производних грана, нису дала очекиване резултате. Посебно забрињава стање у

сточарству, које представља основ одрживог развоја ратарства, док су ратарство, повртарство и воћарство међусобно повезани и зависни једни од других.

Савремене геополитичке околности додатно потврђују значај развоја домаће пољопривреде и јачања прехранбене сигурности. Дугорочни циљ аграрне политике мора бити повећање домаће производње, смањење зависности од увоза и стварање отпорног прехранбеног система.

Посебну пажњу потребно је посветити заштити пољопривредног земљишта као једног од највриједнијих природних ресурса. Административним и законским мјерама потребно је спријечити његово претварање у непољопривредно земљиште, као и деградацију насталу неадекватном обрадом и неправилном примјеном агротехничких мјера.

Развој пољопривреде у Републици Српској треба да прати односно тежи циљевима дефинисаним у Заједничкој пољопривредној политици Европске уније (ЗПП) која се темељи на партнерским односима између пољопривреде и друштва, којим се осигурава стабилно снабдијевање храном по приступачним цијенама, пољопривредницима осигурава приход и одржава динамичност руралних подручја.

Циљеви су:

- подршка пољопривредницима и побољшање пољопривредне продуктивности, чиме се осигурана стабилно снабдијевање повољном храном,
- заштита права пољопривредника из ЕУ на одговарајућу зараду,
- допринос борби против климатских промјена и одрживом управљању природним ресурсима,
- одржавање руралних подручја пејзажа широм ЕУ,
- одржавање динамичности руралне привреде промовисањем запошљавања у пољопривреди, пољопривредно-прехранбеној индустрији и повезаним секторима.

ЗПП је заједничка политика свих држава чланица ЕУ, којом се управља на европском нивоу, а финансира се из буџета ЕУ.

Такође, треба узети у обзир ЗПП након 2027. године, гдје се предлаже укидање засебних фондова за пољопривреду, јединствених националних планова односно стратегија за пољопривреду, а поред Европског фонда за економски, социјални и регионални развој пољопривреде, рибарства, просперитет и сигурност биће и фонд за кризне мјере и стабилизацију тржишта. Поред претходно наведених промјена, предвиђа се и промјена подршке у производњи, као што је, дегресивни модел подршке по хектару, што значи, да се износ подстицаја смањује за велике фарме, ради праведније расподеле новца, горња граница подстицаја, олакшице за мале фарме, те

генерацијска обнова што подразумејева фокус на младе у пољопривреди и повећање броја младих пољопривредника за дупло до 2040. године.

Ресурси

Република Српска располаже значајним ресурсима за пољопривредну производњу, земљишним и водним. Ова два битна предуслова за пољопривредну производњу су и најугроженији те постају ограничавајући фактору у будућности.

Пољопривредно земљиште је угрожено на неколико начина:

- развој урбаних средина у традиционално пољопривредним регијама Лијевча поља, Посавине и Семберије,
- нетранспаретност током додјеле земљишта на коришћење (концесије или закуп),
- копање минералних сировина на пољопривредном земљишту,
- изградња соларних електрана,
- запустеност ливада и пашњака.

Мјере:

Аграрни фонд ће бити повећан на 6% буџета Републике Српске, као што је прописано Законом о обезбјеђењу и усмјеравању средстава за подстицање развоја пољопривреде и села.

Просторну документацију за локални развој прилагодити тако да захвата што је могуће мање пољопривредног земљишта,

Додјелу земљишта базирати на јасним критеријумима, дати предност малим фармерима и младима,

Строжија контрола рекултивације земљишта након ископа минералних сировина,

Ускратити сагласност за постављање соларних панела на пољопривредном земљишту или захтјевати постављање истих, тако, да не сметају пољопривредној производњи,

Ратарска производња у многоне зависи од временских услова, односно клима и климатске промене се све више виде као претња пољопривредном пословању. Ове промјене доносе и различите болести и појаву штеточина на усјевима. У складу са тим, прва мјера бирање сортимента који има већу отпорност на исте те климатски прилагођену садњу и сјетву, прилагођавање производње различитим климатским зонама унутар Републике, подизање свијести о примјени нових технологија.

Повртарска производња је, као и ратарска углавном изложена временским условима, те би требало ширити производњу у затвореном простору са

контролисаним условима. Ова производња има брз обрт капитала, већа улагања по јединици производње и високу зависност од стабилног снабдијевања водом и енергијом. Такође, потребно је урадити анализу потреба тржишта и у том правцу каналисати производњу.

Воћарска производња има добар потенцијал да се шири првенствено због традиције узгоја воћа и микроклиме у неким регијама Републике Српске, која погодује узгоју воћака. Поред ових предности, за већу производњу постоје ризици, тако је иста под санажним утицајем климатских промјена и олуја, појава нових инвазионих штеточина, недостатак радне снаге, високи импути као и нелојална конкуренција. Да би оснажили овај сектор и одржала профитабилност, потребно је увођење нових „паметних” технологија, повећање прерађивачких капацитета, брендирање и органска производња, која има већу цијену на тржишту. Поред наведеног, Република Српска има добре услове за узгој винове лозе, маслима, раног и касног воћа и поврћа у подручју медитеранске климе, али треба имати у виду и ограничења у овом подручју (недостатак воде) па би требало и подршку прилагодити, како би се ове препреке превазишле.

Сточарска производња у развијеним западним земљама свијета представља окосницу развоја пољопривреде. Осим тога, мора се нагласити, да је највећи дио производње у ратарству уско везан са сточарском производњом, која је главни извор остваривања дохотка за највећи број пољопривредних газдинстава у Републици Српској. Република Српска има одличне услове за развој сточарске производње, посебно гајење преживара, кад се узме у обзир цјелокупна површина и удио ливада и пашњака, који нису на задовољавајући начин искоришћени. Главни проблем за развој сточарства, јесте, уситњеност газдинстава и мали број грла по фарми на којима се може базирати интензивна производња, као и увоз сточарских производа на наше тржиште. У млијечном говедарству, кроз повећање субвенција и других системских мјера, покушати зауставити пад броја млијечних фарми. У товном говедарству, пошто располажемо великим површинама под пашњацима, форсирати систем това крава – теле. Овчарство представља важну грану сточарске производње из разлога што овца може искоришћавати пашњачке површине, које не могу користити говеда, а при томе, производе важне производе за људску исхрану: месо и млијеко. Начин, важи и за говедарску и овчарску производњу, пласмана производа, јесте, промовисањем програма купујмо домаће и успостављање ефикасних кратких ланаца трговине. Да би се заштитила производња у говедарству и овчарству, неопходно је поставити ефикасну контролу границе, ради сузбијања нелегалне трговине, према сусједним земљама, које нису чалнице Европске уније. Свињогојство у Републици Српској има дугу традицију, а производња се базира на племенитим расама свиња. Тренутно је забиљежен пад броја свиња, првенствено изазван са присуством болести афричке куге. Проблем у свињогојству, јесте, чувати наше свињогојске фарме од присуства наведене болести и изналазити рјешења пласмана свињског меса на тржиште Републике Српске. Живинарска производња у Републици Српској се интензивно развија, а и најорганизованија је сточарска производња у смислу ланаца остварене вриједности. Даје неопходне намирнице за људску исхрану месо и јаја, чија цијена на тржишту је прихватљива за становништво Републике

Српске. Европска комисија је омогућила 2019. године извоз пилећег меса из Босне и Херцеговине на тржиште Европске уније. У том смислу биће неопходно ефикасно интегрисати и модернизовати клаоничне капацитете и рад лабораторија, да би се на адекватан начин одговорило том изазову. Што се тиче рибарства у Републици Српској постоје два типа: у низијским приједјелима узгаја се шаран, а у брдско планинским пастрмка. Без обзира, што обе производње имају добар извозни потенцијал, биљеже одређени пад производње. Разлог смањења производње шарана, јесте, лоше проведена приватизација рибњака, а пад производње пастрмке, може се везати за поремећај тржишта рибе у Европској унији, као и проблеми са болестима риба и у посљедње вријеме неповољним хидролошким режимима. Република Српска има умјерену климу и располаже богатим биљним свијетом, што пружа идеалне услове за бављење пчеларством. Претпоставља се да у Републици Српској има око 160 000 кошница, са тенденцијом повећања броја. Да би наши производи од пчела били препознатљиви на домаћем и свјетском тржишту и заставила најезда патворења пчелињих производа, неопходно је опремити лабораторије, које ће пратити ову производњу и гарантовати квалитет.

С обзиро на све веће захтјеве у ЕУ, који се односе на еколошку одрживост и смањење емисије стакленичких гасова, те стандарде добробити животиња, отвара се прилика за наше узгајиваче, с обзиром на чисту природу и неискоришћене пашњаке, да се уклопе у европсе правце екстезивног и органског узгоја. Међутим, потребно је усвојити европске стандарде сљедивости (контрола) и добробити животиња.

Прерада пољопривредних производа - повећање прераде пољопривредних производа и прелазак са продаје сировина на производе високе вриједности (готове производе) је кључ опстанка и профитабилности ове производње. Прерада продужава рок трајања производа и остварује се много већа зарада по јединици производа. У овом сектору је кључна технолошка модернизација кроз набавку намјенских линија за прераду и очувања производа, стандардизација и сертификација производа, географске специфичности, паковање и дизајн су такође од велике важности.

Како је претходно наведено, пољопривреда се суочава са „бјежањем” младих из овог сектора јер пољопривредна производња захтјева велика улагања и несигурну или ниску добит, недостатком радне снаге, нејасним плановима развоја и подршке сектора, великим увозом производа нижих цијена и др. За веће укључивање младих у сектор пољопривреде потребно је урадити много тога: олакшати почетак обављања и опстанак младих у пољопривредној производњи, (лакши приступ финансијама за почетнике, правичнији приступ земљишту и наслеђивање истог, развој и унапређење вјештина и иновација, учинити живот у сеоским подручјима атрактивним и једнаким као у урбаним срединама) како би осигурали континуирану промјену у генерацијској обнови пољопривредника.

Генерално пољопривредном сектору треба свеобухватна реформа кроз доношење стратешких закона усклађених са правном тековином Европске уније и стандардима Савјета Европе, као што је Закон о пољопривреди у циљу обезбијеђења прехранбене сигурности, смањења увоза и административних препрека, лакшег приступа

ресурсима и обнова генерације, односно, привлачења младих овом сектору. Такође, треба у складу са предностима подручја планирати и производњу, као што је подршка производње у Херцеговини (маслине, грожђе, рано и касно поврће и др.) или планинским регијама и подручјим са ограниченим могућностима, што подразумева подршку животу у овим подручјима, а не само производњи хране (опционо плаћање за напуштена подручја), развој и контрола тржишта, већа контрола хране из увоза и заштита домаћих произвођача од нелојалне конкуренције, подизање свијести о удруживању и еколошкој производњи и др. Поред наведеног, од изузетне важности је направити праведнију расподелу средстава подршке, у складу са погодностима регије за одређену производњу, те са значајнијим износом средстава подржати младе фармере који спадају у групу малих пољопривредних газдинстава (мање од 5 ха) или средње пољопривредних газдинства. Повећати издвајања за пољопривреду у оквиру изворног буџета Републике Српске, са циљем достизања учешћа од 6% укупних издвајања.

6. ДЕМОГРАФИЈА – СИГУРНА ПОРОДИЦА

Република Српска се налази у дубокој демографској кризи. Према званичним подацима Републичког завода за статистику, у 2025. години рођено је 8.825 дјеце, што је 402 мање него 2024. године; стопа укупног фертилитета пала је на 1,43 дјетета по жени, а природни прираштај је од 2002. године негативан и у 2025. износио је -4,6‰.

То значи да постојеће мјере, иако важне, још увијек не производе демографски преокрет. Оне претежно ублажавају посљедице сиромаштва и родитељских трошкова, али не мијењају довољно услове у којима млади људи доносе одлуку да остану, заснују породицу и имају више ђеце.

Разлика између социјалне и популационе политике

Социјална политика одговара на питање: како помоћи породици која већ има проблем?

Популациона политика одговара на питање: како створити друштвене, економске, стамбене, образовне и радне услове да се породице лакше одлучују на рађање и останак?

Зато свака новчана помоћ породици није аутоматски популациона мјера. Она то постаје тек ако је: системска, предвидива, доступна већини породица, повезана са запошљавањем, становањем, вртићима, школом, здравством, руралним развојем и локалним опстанком.

Постојеће мјере у Републици Српској

Матерински додатак остварује незапослена мајка 12 мјесеци, а за близанце и свако треће и наредно дијете 18 мјесеци. Закон прописује да право зависи од пребивалишта и статуса незапослености мајке.

За 2025. годину износ материнског додатка био је 406 КМ, док је 2026. најављено/повећано на 746 КМ.

Ово је важна социјална мјера, посебно за незапослене породиље. Међутим, њен популациони домет је ограничен јер не обухвата једнако запослене мајке, не рјешава питање повратка на посао, вртића, стамбене сигурности ни дугорочних трошкова ђетета.

Закон прописује једнократну помоћ за опрему новорођенчета у износу од 500 КМ, без обзира на материјални статус породице. Ово има симболички и социјални значај, али није мјера која може битно утицати на одлуку о рађању. Једнократна помоћ покрива почетни трошак, али не утиче на дугорочну сигурност породице.

Република Српска има систем дјечије заштите, дјечији додатак, подршку вулнерабилним категоријама, помоћ родитељима његоватељима и подршку родитељима са четворо и више ђеце. У 2026. наведено је да је накнада за родитеље са четворо и више дјеце повећана са 750 на 800 КМ, док је додатак за дјецу са

потешкоћама раније повећан на 208,32 KM. Ово су неопходне мјере социјалне заштите. Међутим, оне често наступају тек када је породица већ у повећаном ризику или када већ има већи број дјеце. Омеђене су стриктним и ригорозним матетијалним цензусима. Да би биле популационе, морале би бити дио ширег модела подршке породици од првог ђетета до завршетка школовања.

Кључни проблем: мјере су више корективне него развојне

Највећи недостатак садашњег система јесте што се популациона политика често своди на новчане трансфере. Новац јесте потребан, али сам по себи није довољан.

Ревизија учинка Главне службе за ревизију РС закључила је да локалне пронаталитетне мјере нису успјеле значајније подстаћи рађање и да постоји потреба за систематизацијом, редефинисањем и унапређењем мјера у функцији одрживог демографског развоја.

Посебно је важно што је ревизија показала да су локалне мјере често неповезане, неуједначене и без јасно постављених демографских циљева.

Шта недостаје да социјалне мјере постану стварне популационе мјере?

Универзалност основне подршке

Дио права треба да буде доступан свакој породици, без претјераног доказивања сиромаштва. Популациона политика не смије породицу третирати само као социјални случај.

Мјера: основни дјечији додатак за свако дијете, уз прогресивно увећање за друго, треће и свако наредно дијете.

5.2. Посебан фокус на друго дијете

Фокус демографске политике на МАЈКУ

Истраживања показују да су мајке те које углавном нису спремне за друго и треће дијете. Зато уводимо: - За прво дијете мајка добија минималну плату (1.500 KM) до навршене 18. године дјетета; - За друго дијете – двије минималне плате; - За треће и свако наредно – три минималне плате.

Демографски преокрет не прави само подршка трећем и четвртом дјетету. Кључна тачка је прелазак породице са једног на двоје дјеце.

Мјера: увођење снажнијег пакета за друго дијете - већи додатак, приоритет у вртићу, пореску олакшицу, субвенцију станарине и/или кредита.

Вртићи као централна популациона мјера

Без доступног вртића нема стварног усклађивања рада и родитељства. Ревизија је показала да су локалне мјере у великој мјери везане за вртиће, превоз и једнократне помоћи, али да преко 80% локалних издвајања одлази на суфинансирање вртића, често без нових, стратешки осмишљених мјера.

Мјера: право на мјесто у вртићу за свако дијете; бесплатан вртић за треће и наредно дијете; субвенција приватног вртића гдје нема јавног; продужени боравак као право, а не привилегија.

Стамбена политика за младе породице

Без стана нема сигурности. Без сигурности нема одлуке о дјечи.

Мјера: субвенционисани стамбени кредити за младе брачне парове и родитеље; јавни фонд станова за младе породице; посебни програми за породице које остају у мањим општинама и руралним подручјима.

Заштита мајки на тржишту рада

Мјера која не штити мајку од губитка посла није популациона. Многе жене одгађају рађање јер се плаше да ће трудноћа, породилско или друго дијете угрозити њихову каријеру.

Мјера: јача инспекцијска заштита трудница и породиља; субвенције послодавцима који запошљавају мајке мале дјеце; флексибилно радно вријеме; рад од куће гдје је могуће; забрана дискриминације при запошљавању због родитељства.

Укључивање очева

Популациона политика не смије бити политика "помоћи мајци", него политика подршке родитељству.

Мјера: очинско одсуство, стимулација очева да користе дио родитељског одсуства, кампање против стереотипа да је брига о дједи искључиво мајчина обавеза.

Локална демографска политика

Није исти проблем Бање Луке, Добоја, Требиња, Источног Сарајева, Невесиња, Костајнице или Калиновика. Ревизија је нагласила да локалне заједнице најбоље препознају конкретне потребе становништва.

Мјера: свака општина треба имати локални демографски план- број дјеце, број младих парова, број слободних станова, стање вртића, школе, превоза, запошљавања и миграција.

Подршка лијечењу неплодности

Ово је истовремено здравствена, социјална и популациона мјера.

Мјера: већи број финансираних покушаја вантјелесне оплодње, психолошка подршка паровима, доступност поступака и изван великих центара.

Образовање, здравство и ментално здравље породице

Породице не одлазе само због плата. Одлазе и због осјећаја да систем не штити дијете.

Мјера: педијатри доступни у мањим срединама, и да не покривају само дјецу до 7 година, већ до 18, школски психолози, логопеди, дефектолози, продужени боравак, подршка дјечи са потешкоћама, бесплатни уџбеници и превоз као стандард.

Мјере против исељавања

Повратак становништва – кључна демографска мјера

Не постоји политика која је хаковала демографски пад у западној цивилизацији након одређеног степена друштвеног развоја осим са досељавањем новог становништва. Имамо огроман потенцијал српске дијаспоре у свијету (преко 20 милиона људи са српским геном). Циљ: довести 200.000 повратника у Републику Српску и остварити препород. Специјални програми за повратнике (стамбена, пореска и запосленичка подршка), поједностављене процедуре и активна политика привлачења кроз представништва.

Највећи демографски губитак није само низак наталитет, него комбинација ниског наталитета, старења и одласка младих.

Мјера: популациона политика мора бити везана за економску политику: радна мјеста, пристојне плате, сигурни уговори, локални развој, подршка младим предузетницима и повратницима.

Додатни аспекти унапређења популационе политике који не захтијевају значајна финансијска средства

Када се говори о популационој политици, пажња се најчешће усмјерава на новчана давања, накнаде и финансијске подстицаје. Међутим, бројна искуства родитеља показују да постоје препреке које не захтијевају велика буџетска издвајања, већ прије свега административну флексибилност, разумијевање потреба породице и боље усклађивање различитих система.

Усклађивање радних обавеза са родитељском улогом

Један од често занемарених проблема јесте недовољна флексибилност радног законодавства и колективних уговора у односу на стварне потребе родитеља.

У појединим секторима, посебно у јавним службама, право на плаћено одсуство прецизно је дефинисано за одређене животне догађаје (смрт члана породице, вјенчање, селидба и слично), док бројни догађаји везани за развој и успјех дјетета уопште нису препознати.

Тако, родитељ малољетног дјетета које остварује значајне резултате у спорту, умјетности, науци или другим областима често нема законску могућност да користи слободан дан како би пратило дијете на такмичење, припреме, кампове или међународне наступе. Посебно је то изражено код родитеља дјете која се

професионално баве спортом, гдје су путовања честа, а присуство родитеља неријетко неопходно због узраста дјетета.

Парадоксално је да друштво јавно промовише успјехе младих спортиста, умјетника и научника, док истовремено систем не препознаје потребе њихових породица.

Мјера: увести могућност кориштења одређеног броја дана годишњег плаћеног одсуства за потребе малољетног дјетета које учествује на званичним спортским, културним, научним и образовним манифестацијама;

омогућити флексибилније кориштење радног времена родитељима малољетне дјеце;

омогућити замјену радних дана или прерасподјелу радног времена без компликованих административних процедура.

Ове мјере готово да не захтијевају додатна буџетска средства, а могу значајно унаприједити квалитет породичног живота.

Неуједначеност права између локалних заједница

Један од највећих проблема система подршке породици јесте чињеница да остваривање одређених права често зависи од мјеста становања.

Дијете у једној локалној заједници може имати право на субвенционисан вртић, бесплатне уџбенике, помоћ за новорођенче, суфинансирање превоза или подршку за лијечење, док дијете са истим потребама у другој општини или граду нема готово никакву подршку.

Такве разлике стварају осјећај неправде међу грађанима и доводе до ситуације да квалитет подршке породици зависи од локалног буџета, а не од стварних потреба дјетета.

Посебно су изражене разлике у: субвенционисању боравка у вртићима, подршци вишечланим породицама, финансирању вантјелесне оплодње, помоћи породицама дјеце са потешкоћама у развоју, покривању трошкова превоза и смјештаја током лијечења.

Мјера: Република Српска би требала дефинисати минимални стандард породичних и дјечијих права који би био једнак за сву дјецу без обзира на мјесто становања, док би локалне заједнице могле уводити додатна права изнад тог минимума.

Трошкови лијечења и специјалистичких прегледа дјеце

Посебан изазов представљају породице чија дјеца имају здравствене или развојне потешкоће.

Велики број специјалистичких прегледа, дијагностичких процедура и рехабилитационих третмана није доступан у свим локалним заједницама. Родитељи

су често приморани да више пута мјесечно путују у Бањалуку, Бијељину, Фочу, Источно Сарајево или друге центре.

Трошкови горива, путарина, паркинга, смјештаја и изгубљених радних дана неријетко постају озбиљан финансијски терет.

У пракси се често дешава да породица која није социјално угрожена формално не остварује право на помоћ, али је због учесталих одлазака на терапије и прегледе изложена великим додатним трошковима.

Мјере: системски уредити рефундацију путних трошкова за специјалистичке прегледе ђеце;

омогућити једноставније процедуре остваривања тог права;

развијати мобилне стручне тимове који би дио услуга пружали у мањим срединама;

јачати регионалне центре како би се смањила потреба за честим путовањима.

Већа подршка родитељима дјете са потешкоћама у развоју

Ова област заслужује посебно мјесто у свакој озбиљној популационој политици.

Родитељи дјете са потешкоћама у развоју често преузимају вишеструке улоге: родитеља, терапеута, возача, асистента, организатора лијечења и заступника права свог дјетета.

Поред емоционалног оптерећења, суочавају се са:

дугим листама чекања,

недостатком логопеда, дефектолога и психолога,

честим одласцима у удаљене центре,

недовољно развијеним сервисима подршке,

проблемима укључивања дјете у образовни систем.

Многе породице свједоче да се осјећају препуштене саме себи управо онда када им је подршка најпотребнија.

Мјере:

повећати доступност стручних служби у локалним заједницама;

развијати дневне центре и сервисе подршке породици;

омогућити већи број бесплатних терапијских третмана;

унаприједити систем личних асистената и подршке у настави;

развити програме психолошке помоћи родитељима;

омогућити флексибилније радне аранжмане за родитеље ђеце са тежим сметњама у развоју.

Популациона политика као политика поштовања родитељства

Можда најважнија порука јесте да популациона политика није само питање новца.

Родитељи често наводе да их не обесхрабрују само трошкови подизања дјете, већ осјећај да систем не препознаје њихове свакодневне изазове.

Понекад је један слободан дан за одлазак на такмичење са ђететом, могућност да без компликација одведете дијете на преглед, доступност логопеда у властитом граду или једнако право без обзира на мјесто становања важније од једнократне новчане помоћи.

Управо због тога савремена популациона политика мора постати политика подршке породици у најширем смислу ријечи - политика која родитељима не помаже само финансијски, већ им омогућава да своју родитељску улогу обављају достојанствено, без непотребних административних препрека и осјећаја да су препуштени сами себи.

Подршка талентованој дјечи и породицама које развијају врхунске потенцијале

Једна од готово невидљивих тема у постојећим политикама подршке породици јесте положај талентоване дјете и њихових родитеља.

Друштво с правом слави успјехе младих спортиста, умјетника, музичара, научника и других талентованих појединаца када освоје медаљу, постану државни прваци или остваре међународни успјех. Међутим, много рјеђе се говори о томе шта се дешава годинама прије него што се тај успјех појави.

Иза готово сваког врхунског резултата стоји породица која је годинама финансирала тренинге, опрему, инструменте, котизације, лиценце, кампове, путовања, смјештај, превоз и стручни рад. У великом броју случајева системска подршка је симболична и недовољна да покрије чак ни мањи дио стварних трошкова.

Тако се често дешава да таленат који је дијете добило не постане развојна шанса друштва, него озбиљно финансијско и организационо оптерећење породице.

Посебно су изложене породице дјете која се професионално баве спортом или умјетношћу, јер су њихови трошкови континуирани и вишегодишњи. Такве породице неријетко организују цијели живот око тренинга, такмичења и путовања, користе годишње одморе за одлазак на спортске манифестације, узимају неплаћена одсуства или се одричу других животних потреба како би подржале развој дјетета.

Истовремено, не постоји системско рјешење које би:

препознавало статус талентованог дјетета на нивоу Републике Српске;

омогућавало олакшице родитељима који прате малољетне спортисте и умјетнике;

суфинансирало међународна такмичења и припреме;

покривало дио трошкова превоза, смјештаја и котизација;

обезбјеђивало стипендије које одговарају стварним трошковима развоја врхунског талента.

Посљедица тога је да успјех дјетета често зависи више од финансијске снаге породице него од његових способности и рада.

То није само питање спорта или културе. То је и питање демографске политике. Родитељи који виде да ће сваки додатни таленат њиховог дјетета представљати нови финансијски и организациони терет тешко могу развити осјећај да их друштво подржава у родитељској улози.

Мјере:

успоставити посебан статус талентованог дјетета и младог спортисте на нивоу Републике Српске;

формирати фонд за подршку међународним наступима, камповима и стручном усавршавању;

омогућити пореске олакшице или друге облике подршке породицама које сnose велике трошкове развоја талената;

омогућити родитељима малољетних спортиста и умјетника одређени број дана одсуства ради пратње на званичним такмичењима;

развити систем стипендија који прати стварне потребе и ниво постигнућа дјетета;

укључити талентовану дјецу и њихове породице у стратешке документе популационе политике.

Јер друштво које жели будућност не смије само награђивати успјех када се он појави на насловницама. Оно мора препознати и подржати године рада, одрицања и улагања које породице улажу много прије него што тај успјех постане видљив јавности.

У супротном, породице остају саме да носе терет развоја талената, а друштво ризикује да изгуби управо ону дјецу која својим знањем, радом и резултатима представљају његов највећи развојни потенцијал.

Закључак

Мјере Републике Српске нису без значаја. Матерински додатак, помоћ за новорођенче, ђечији додатак, подршка вишечланим породицама, родитељима његователјима, вртићима и локалним субвенцијама чине важан систем социјалне подршке.

Али оне још увијек немају пуни карактер популационе политике.

Да би га добиле, морају прећи из логике помоћи у логику сигурности. Породица не планира дјецу на основу једнократне помоћи, него на основу питања: имам ли посао, стан, вртић, школу, љекара, подршку, вријеме, достојанство и перспективу?

Зато Република Српска мора градити нову генерацију мјера: мање административно расутих, мање симболичних, мање реактивних а више системских, развојних, локално прилагођених и дугорочно гарантованих.

Тек тада социјална давања престају бити само помоћ породици која већ носи терет, и постају стварна популациона политика која породици даје разлог да остане, роди, подиже дјецу и вјерује да овдје има будућност.

7. ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКА: ЗНАЊЕ ЈЕ СНАГА СРПСКЕ

ИЗГУБЉЕНА ДЕЦЕНИЈА ЗНАЊА

Република Српска данас пролази кроз једну од најозбиљнијих развојних криза од свога настанка.

Док најразвијеније земље свијета своју будућност граде на знању, науци, иновацијама и новим технологијама, код нас су образовање и научноистраживачки рад годинама били потиснути на маргине јавних политика.

Посљедице таквог приступа видљиве су у свим сегментима друштва. Република Српска се суочава с негативним демографским трендовима, смањењем броја ученика и студената, одласком младих и образованих људи, недостатком стручног кадра и све већим јазом између образовног система и потреба привреде.

Посебно забрињава чињеница да значајан број најбољих ученика и матураната своје образовање наставља ван Републике Српске. Универзитети у региону и Европи постају први избор младих људи који траже квалитетније услове студирања и јасније професионалне перспективе. Велики број њих се након завршетка студија више не враћа, што представља један од највећих губитака развојног потенцијала Републике Српске.

Истовремено, пад броја студената није праћен суштинским реформама високог образовања. Умјесто прилагођавања новим околностима и подизања квалитета наставе, систем је често реаговао снижавањем критеријума и очувањем постојећих структура по сваку цијену. Тако је постепено дошло до девалвације диплома и слабљења повјерење јавности у академске институције.

Један од највећих пропуста претходног периода јесу неодговорне и недовољно промишљене уписне политике. Годинама су се уписне квоте формирале без озбиљних анализа демографских кретања, потребе тржишта рада и развојних приоритета Републике Српске. Умјесто да образовни систем створи кадрове који су потребни привреди и друштву, често је производио вишкове кадрова у појединим областима и истовремено недостатак стручњака у другим.

Посљедица таквог приступа је парадоксална ситуација у којој истовремено имамо незапослене дипломце и недостатак инжењера, програмера, здравствених радника, наставника природних наука, истраживача и стручњака у производним дјелатностима.

Посебан проблем представља недостатак системске професионалне орјентације младих. Велики број ученика доноси одлуке о избору занимања без довољно информација о сопственим способностима, потребама привреде и будућим трендовима развоја тржишта рада. Одлуке се често доносе под утицајем тренутних друштвених трендова, неформалних препорука или ограничене понуде студијских програма.

Тако многи млади људи тек након завршетка школовања схватају да су стекли квалификације за које постоји ограничена потражња или недовољна могућност професионалног напредовања. Посљедице су незапосленост, преквалификације, одлазак у иностранство или напуштање струке за коју су се школовали. Проблем није само у погрешном избору младих људи, већ и у систему који им није понудио довољно квалитетне информације и реалне могућности избора.

Истовремено научноистраживачки сектор остао је недовољно развијен и недовољно финансиран. Издавања за истраживања и развој далеко су испод европског и регионалног просјека. Велики дио научне продукције остаје у оквирима формалног академског напредовања, без значајног утицаја на привредни развој, технолошке иновације и јавне политике.

Додатни проблем представља недовољно развијен систем научне евалуације и валидације научних резултата. Републици Српској је потребан снажнији систем вредновања научне изврсности, заснован на међународним стандардима, мјерљивим резултатима и стварном доприносу развоју друштва.

У том процесу посебну одговорност има Академија наука и умјетности Републике Српске, која мора постати снажнији носилац научне критике, стратешког промишљања и дугорочног развојног планирања. Највиша научна институција треба да буде активан коректив јавних политика и гарант очувања академских стандарда.

Све ове слабости додатно су продубљене негативном селекцијом кадрова и дугогодишњом праксом да политичка подобност често има предност над знањем, стручношћу и резултатима.

Таква кадровска политика довела је до слабљења институција, демотивације најбољих појединаца и губитка повјерења у систем.

НАШ ОДГОВОР

Српска демократска странка сматра да је знање најважнији национални ресурс Републике Српске.

Зато предлажемо свеобухватну реформу образовног, научног и иновационог система засновану на пет стубова.

Враћање угледа знању и образовању кроз строже стандарде квалитета, независну акредитацију и борбу против девалвације диплома.

Усклађивање уписних политика демографским кретањима и потребама привреде, уз редовно праћење запошљивости дипломираних студената.

Успостављање система професионалне оријентације младих, који ће сваком ученику омогућити да избор будућег занимања заснива на својим способностима, интересовањима и реалним потребама тржишта рада.

Повезивање науке, образовања и привреде, тако да јавна улагања у истраживања доносе конкретне резултате у развоју привреде, технологије и јавних политика.

Увођење меритократије као основног принципа управљања, гдје ће напредовање зависити од знања, резултата и одговорности, а не од политичке припадности.

Анализа стратешких докумената показује да будући развој образовног система Републике Српске у значајној мјери зависи од демографских кретања, због чега образовна политика мора бити планирана и усклађена са демографским, економским и регионалним развојем.

Неколико закључака посебно се издваја:

1. Демографски пад постаје кључни развојни фактор образовања

Смањење броја рођене дјеце директно утиче на:

- број ученика,
- број одјељења,
- одрживост школске мреже,
- финансирање образовања.

У наредним деценијама највећи изазов неће бити изградња нових школа већ рационално управљање постојећом мрежом.

Прилагођавање мреже школских установа демографским промјенама

Стратегије развоја указују на потребу:

- обједињавања појединих подручних школа,
- развоја школских центара,
- организованијег превоза ученика,
- дигиталне наставе за удаљена подручја.

Тим се може очувати квалитет образовања упркос мањем броју ученика.

Мањи број ученика може представљати развојну прилику

Демографски пад не мора нужно значити пад квалитета. Напротив, омогућава:

- мање разреде,
- индивидуалнији приступ ученицима,
- већу укљученост наставника,

- бољу инклузију.

Уколико се правилно планира финансирање, квалитет наставе може бити унапријеђен.

Образовна политика мора постати дио популационе политике. Све школе и разреди – једна смјена (стандард ЕУ).

Школа више није само образовна установа. Она представља:

- фактор останка младих породица,
- развој руралних средина,
- инструмент регионалног развоја.

Затварање школе често представља почетак гашења насеља.

Јачање повезаности средњег образовања и тржишта рада

Стратегије развоја посебно наглашавају:

- дефицит стручних занимања,
- развој дуалног образовања,
- сарадњу са привредом.

То може смањити одлазак младих након завршетка школовања

Дигитална трансформација као одговор на демографске изазове

Савремене технологије омогућавају:

- наставу на даљину,
- заједничку наставу између школа,
- дијељење наставног кадра,
- дигиталне образовне садржаје.

Тиме се ублажавају посљедице мањка ученика и наставника.

Планирање наставничког кадра постаје стратешки изазов

Истовремено се дешавају два процеса:

- смањује се број ученика,
- расте недостатак наставника појединих профила.

Због тога ће планирање људских ресурса бити једнако важно као и планирање уписне политике.

Образовање постаје инструмент регионалног развоја

- развој школских центара као развојних центара локалних заједница;
- образовање као фактор привлачења инвестиција;
- усклађивање уписне политике са развојним потенцијалима појединих регија;
- очување доступности образовања у свим дијеловима Републике Српске.

Овај закључак повезује образовање са ширим развојним циљевима Републике Српске.

SWOT анализа указује да највећу системску пријетњу образовању Републике Српске представљају неповољна демографска кретања, док највећу развојну прилику представља трансформација образовног система ка флексибилнијем и дигитализованијем моделу образовања, усмјереном на развој знања, вјештина и способности, у складу са потребама тржишта рада и регионалног развоја.

Дугорочна одрживост образовног система Републике Српске захтијева интегрисано планирање образовне, демографске, развојне и економске политике. Само такав приступ може омогућити очување квалитета образовања, рационално управљање школском мрежом и стварање услова за равномјеран регионални развој упркос континуираном смањењу броја ученика.

Фокус стратешког развоја

На основу резултата SWOT анализе и изведених стратешких закључака о међусобној повезаности образовне, демографске, развојне и економске политике, дефинисан је фокус развоја основног и средњег образовања Републике Српске.

Фокус стратешког развоја усмјерен је на изградњу квалитетног, доступног, инклузивног, дигитално трансформисаног и одрживог система основног и средњег образовања који ће, упркос неповољним демографским кретањима, обезбиједити једнаке могућности за стицање савремених знања, вјештина и компетенција, допринијети развоју људског капитала и подржати дугорочни друштвени, привредни и регионални развој Републике Српске.

Овакав развојни приступ заснива се на четири међусобно повезана стратешка принципа:

- унапређење квалитета образовања и исхода учења;
- прилагођавање образовног система демографским промјенама;
- развој компетенција за тржиште рада и цјеложивотно учење;
- дигитална и организациона трансформација образовног система.

Правци стратешког развоја

На основу дефинисаног фокуса развоја утврђени су сљедећи стратешки правци развоја основног и средњег образовања:

Унапређење квалитета образовања и исхода учења

Развијати образовни систем усмјерен на стицање функционалних знања, развој критичког мишљења, дигиталних и предузетничких компетенција, креативности и других вјештина неопходних за живот, рад и цјеложивотно учење.

Прилагођавање образовног система демографским промјенама

Унаприједити планирање и организацију школске мреже у складу са демографским трендовима, уз очување доступности и квалитета образовања у свим дијеловима Републике Српске.

Дигитална трансформација образовног система

Развијати дигиталну инфраструктуру, дигиталне наставне садржаје и савремене методе учења, уз унапређење управљања образовним системом примјеном информационо-комуникационих технологија.

Јачање повезаности образовања са тржиштем рада

Унаприједити усклађеност посебно средњег стручног образовања са потребама привреде, технолошког развоја и регионалних развојних приоритета, кроз интензивнију сарадњу образовних установа и послодаваца.

Развој инклузивног и доступног образовања

Обезбиједити једнаке могућности за образовање свим ученицима, без обзира на мјесто становања, развојне потребе или социоекономски статус, уз јачање инклузивних и подржавајућих образовних политика.

Јачање људских ресурса у образовању

Унаприједити професионални развој наставника, планирање наставничког кадра и развој компетенција запослених као кључног фактора квалитета и дугорочне одрживости образовног система.

Унапређење управљања и одрживости образовног система

Развијати систем образовања заснован на стратешком планирању, управљању на основу података, ефикасном коришћењу расположивих ресурса и континуираном праћењу резултата образовних политика.

Јединствени стратешки правац развоја

Полазећи од дефинисаног фокуса и стратешких праваца развоја, може се дефинисати јединствени стратешки правац развоја основног и средњег образовања Републике Српске:

Развијати квалитетан, доступан, инклузиван, дигитално трансформисан и одржив систем основног и средњег образовања који ће унапређењем квалитета наставе и исхода учења, развојем компетенција за живот и рад, прилагођавањем демографским промјенама, јачањем повезаности са тржиштем рада и унапређењем управљања образовним системом допринијети развоју људског капитала, повећању конкурентности привреде и одрживом друштвеном и регионалном развоју Републике Српске.

Развојни пројекти

На основу комплетне анализе, може се дефинисати неколико развојних пројеката који представљају логичан наставак SWOT анализе, стратешких закључака и дефинисаних праваца развоја.

Сви развојни пројекти чине јединствену платформу: „Паметна школа – јака породица – развијена Република Српска”

Пројекат „Школа будућности”

Порука: Свако дијете, без обзира гдје живи, има право на школу 21. вијека.

Циљ: Модернизовати сваку основну и средњу школу у Републици Српској и обезбиједити једнаке услове за образовање сваког дјетета.

Активности:

- дигиталне учионице,
- савремену информатичку опрему,
- СТЕМ кабинете,
- модерне лабораторије,
- паметне табле,
- брзи интернет у свим школама.

Пројекат „Ниједно село без школе – ниједно дијете без образовања”

Порука: Школа није само мјесто учења – школа је темељ опстанка сваког села.

Циљ: Очувати доступност образовања у руралним и демографски угроженим подручјима.

Активности:

- модернизација подручних школа,
- организован превоз ученика,
- дигитално повезивање школа,

- мобилни стручни тимови,
- додатни програми за мале школе.

Пројекат „Најбољи наставници за најбољу будућност”

Порука: Квалитет школе почиње квалитетом наставника.

Циљ: Вратити углед наставничкој професији.

Активности:

- континуирано стручно усавршавање,
- награђивање најбољих наставника,
- програм подршке младим наставницима,
- стипендије за будуће наставнике,
- развој дигиталних компетенција.

Пројекат „Школа за живот”

Порука: Школујемо дјецу за живот, а не само за диплому.

Циљ: Повезати средње школе са привредом.

Активности:

- проширење дуалног образовања,
- школске радионице,
- партнерства са привредом,
- стипендије за дефицитарна занимања.

Пројекат „Мрежа школа за будућност”

Порука: Мање дјеце не значи мање квалитета – значи више пажње сваком дјетету.

Циљ: Планирати развој школа према броју дјеце, а не према административним границама.

Активности:

- демографске пројекције,
- рационално планирање школске мреже,
- заједничке ресурсе школа,
- очување доступности образовања.

Пројекат „Једнака шанса за свако дијете”

Порука: Мјесто рођења не смије одређивати квалитет образовања.

Циљ: Смањити разлике између градских и сеоских школа.

Активности:

- јединствени стандард опремљености,
- бесплатни дигитални садржаји,
- подршка ученицима из удаљених подручја,
- инклузивно образовање.

Пројекат „Талентована Република Српска”

Порука: Наши таленти су највећи развојни ресурс Републике Српске.

Циљ: Развијати потенцијал најуспјешније дјеце.

Активности:

- центри изврсности,
- СТЕМ кампови,
- научне радионице,
- подршка иноваторима,
- међународна такмичења.

Пројекат „Школа као центар заједнице”

Порука: Школа није само за ученике – школа припада цијелој заједници

Циљ: Трансформисати школе у савремене центре заједнице доступне свим грађанима, у којима ће се развијати култура, спорт, цјеложивотно учење, дигиталне компетенције и партнерство између школе, породице и локалне заједнице.

Активности:

- оснивање школских центара културе,
- развој школских спортских центара отворених за грађане,
- организовање програма цјеложивотног учења и стручног усавршавања одраслих,
- успостављање савјетовалишта и едукативних програма за родитеље,
- развој центара за дигитално образовање и унапређење дигиталне писмености грађана,
- кориштење школских капацитета за активности локалних удружења, младих и организација цивилног друштва ван наставног времена.

Пројекат „Дигитални ученик – АИ генерација”

Порука: Знање мора бити доступно једним кликом.

Циљ: Сваки ученик има приступ савременим дигиталним алатима.

Активности:

- јединствена образовна платформа,
- дигитални уџбеници,
- AI асистенте за учење,
- електронске библиотеке.

Пројекат „Породица и школа”

Порука: Јака породица – успјешно дијете.

Циљ: Јачати партнерство школе и породице ради унапређења васпитања, образовања и цјелокупног развоја дјетета.

Активности:

- школе за родитеље,
- савјетовалишта,
- заједнички програми школе и породице,
- подршка родитељским компетенцијама и превентивни програми за здрав и безбједан развој дјеце.

ВИЗИЈА 2035 год.

Желимо Републику Српску у којој ће млади људи своју будућност градити код куће, у којој ће диплома бити потврда знања – а не формалност, у којој ће Универзитети бити појкретачи развоја, а научници партнери привреди и институцијама.

Наш циљ није производња диплома, већ стварање знања. Није Нам потребно више папира – већ више стручњака.

НИЈЕ НАМ ПОТРЕБНА ПОДОБНОСТ ВЕЋ ИЗВРСНОСТ!

Високо образовање и наука представљају кључне полуге за развој људског капитала, иновације и дугорочну конкурентност Републике Српске. Без квалитетног високог образовања које производи стручњаке потребне привреди, без јаке науке и истраживања, и без повратка младих стручњака у земљу, немогуће је остварити озбиљан економски и друштвени напредак.

Стање у овој области захтијева дубоке и системске реформе. Ниска улагања у науку (око 0,20% БДП-а), прекомјерна политизација, слаба контрола квалитета код

појединих приватних институција, губитак аутономије универзитета и ангажовање кадрова по страначкој линији озбиљно угрожавају квалитет и повјерење јавности у систем високог образовања и науке.

Кључни проблеми

- Недовољна улагања у науку, истраживање и развој у односу на БДП (вишеструко испод регионалног и европског просјека).
- Увођење студијских програма за које не постоји реална потреба на тржишту рада.
- Слаба контрола рада појединих приватних високообразовних институција и неслагање стања на папиру са стварним чињеничним стањем.
- Губитак аутономије универзитета – одлуке се доносе top-down, а академска тијела често имају само формалну улогу.
- Ангажовање људи у комисијама и на одговорним позицијама по страначкој и пријатељској линији умјесто по стручним критеријумима.
- Недовољна подршка научним часописима и њиховом индексирању у престижним базама.
- Правне празнине и неусаглашеност прописа са Брчко дистриктом и Федерацијом БиХ.

Мјере

Повећање улагања у науку и истраживање

Значајно ћемо повећати издвајања за науку, истраживање и развој, са јасним циљем да се у разумном року приближимо регионалном просјеку од најмање 1% БДП-а. Успоставићемо транспарентне критеријуме за финансирање научних пројеката и институција.

Ревизија студијских програма и контрола квалитета

Спровешћемо обавезну ревизију свих студијских програма, посебно на приватним факултетима, са фокусом на потребе тржишта рада и номенклатуру занимања. Увешћемо строгу провјеру рада приватних високообразовних институција и утврђивање стварног чињеничног стања у односу на документацију.

Враћање аутономије универзитетима

Вратићемо аутономију универзитетима тако да одлуке о академским питањима доносе стручна тијела (Сенат, научна вијећа, факултетска вијећа), а не политички утицајни појединци. Укинућемо праксу формалног одлучивања и обезбиједити стварну академску слободу и одговорност.

Професионализација и меритократија

У комисије, радна тијела и на одговорне позиције у области науке и високог образовања ангажоваћемо најбоље стручњаке, без обзира на страначку припадност. Успоставићемо јасне критеријуме и процедуре који ће спријечити политизацију и непотизам.

Подршка научним часописима и истраживању

Издвојићемо адекватна средства за развој и индексирање научних часописа у Републици Српској у престижним међународним базама. Подстицаћемо међународну сарадњу и мобилност истраживача.

10.6. Усаглашавање законодавства

Доношењем нових законских рјешења отклонићемо правне празнине и контрадикторности, уз пуну усаглашеност са прописима Брчко дистрикта и Федерације БиХ.

ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ

- Значајно побољшање квалитета високог образовања и већа повезаност студијских програма са потребама привреде и тржишта рада.
- Већа аутономија универзитета и повратак академске слободе и одговорности.
- Повећање улагања у науку и истраживање те бољи научни резултати на међународном плану.
- Смањење одлива младих стручњака и научника (brain drain).
- Веће повјерење јавности у систем високог образовања и науке.
- Стварање услова за развој знање-based привреде у Републици Српској.

Само друштво које цијени знање може бити економски снажно, демографски стабилно и национално сигурно. Зато је Наша порука једноставна:

ЗНАЊЕ ЈЕ СНАГА СРПСКЕ!

8. ЗДРАВСТВО

1. ПРИМАРНИ НИВО

Полазна основа за утврђивање Стратегије примарне здравствене заштите (у даљем тексту: ПЗЗ) у Републици Српској је њен Устав, по коме се право на здравље и здравствену заштиту дефинишу као основна људска права.

То право претпоставља да сви расположиви ресурси друштва буду искориштени у обезбјеђивању доступне, ефикасне и квалитетне здравствене заштите, која одговара потребама грађана Републике Српске.

Здравље се мора посматрати као економски потенцијал и као дио људског ресурса неопходног за економски развој, те као средство повећања продуктивности и смањења јавних трошкова лијечења. Здравно становништво ради боље и производи више.

Ефикасност и успјешност здравственог система могу се ојачати кроз развој ПЗЗ у чијем је центру модел породичне медицине. Према Декларацији из Алма Ате, ПЗЗ се дефинише као: “Есенцијална здравствена заштита, заснована на практичним, научно исправним и друштвено прихватљивим методама и технологији, опште приступачна појединцима и породицама у заједници уз њихово пуно учешће, по цијени коју та заједница и земља могу да поднесу у свакој фази њиховог развоја, у духу ослањања на сопствене могућности и само-одлучивање. Она истовремено представља интегрални дио здравственог система земље, чија је централна функција и главно жариште и свеукупног социјалног и економског развоја заједнице. Она је први ниво контакта појединца, породице и заједнице са националним здравственим системом, приближавајући здравствену заштиту што је могуће више мјесту гдје људи живе и раде, конституишући први елемент у континуираном процесу здравствене заштите”. Примарна здравствена заштита представља основ цјелокупног система здравствене заштите, а то значи да се у оквиру примарне здравствене заштите путем костефективних интервенција као што су: промоција здравља, превенција болести, рано откривање болести благовремени третман и рехабилитација, рјешава највећи дио здравствених проблема и здравствених потреба становништва уз активну подршку појединаца, породице и заједнице у цјелини. Примарна здравствена заштита треба да има централно мјесто и улогу у стратегијама развоја здравствених система. Тим породичне медицине је у средишту здравственог система, а институционално је представљен преко амбуланти породичне медицине, групне праксе или дома здравља. Дом здравља је логистичка подршка тиму породичне медицине без обзира на то ко је оснивач, путем консултативно-специјалистичких амбуланти и дијагностичких служби. ПЗЗ је здравствена заштита која организује и рационализује ангажман ресурса, основних и специјалистичких, који су усмјерени ка промоцији, одржавању и унапређењу здравља.

ПЗЗ као ниво здравствене заштите представља мјесто гдје се остварује први контакт грађана са здравственим системом. ПЗЗ треба бити оспособљена да рјешава најмање 80% свих здравствених проблема. Основна организациона структура која ће бити носилац послова и активности на нивоу ПЗЗ је тим породичне медицине, који се

састоји од специјалисте породичне медицине и двије медицинске сестре/техничара. Породични доктор, као вођа тима, је клиничар који треба да обавља сљедеће послове: промоцију здравља и превенцију болести, предсимптоматско откривање болести, рану дијагнозу, коначну дијагнозу, управљање болестима, управљање компликацијама код болести, опоравак пацијента, палијативну његу и савјетовање породице у ванредним околностима.

Неједнак приступ здравственој заштити узрокован је високом стопом здравствено неосигураних грађана. Висок је ниво директног плаћања здравствених услуга ("плаћање из џепа"), чиме се стварају додатне баријере приступу и повећава неједнакост, што доводи до повећања вулнерабилности грађана на посљедице болести. Боља заштита најугроженијих категорија становништва од здравствених ризика и рјешавање неједнакости у приступу здравственој заштити кључ су за смањење сиромаштва и побољшање социјалне кохезије

Главни недостаци система финансирања здравствене заштите у Републици Српској су сљедећи: Несразмјер између расположивих финансијских средстава и гарантованих права; Несразмјер између укупног капацитета здравственог система и расположивих финансијских средстава; Неефективно укључивање samozапослених и пољоприведника у обавезно здравствено осигурање; Велики број корисника, који су искључени из плаћања личног доприноса, нема здравствено осигурање јер они који би требали да уплаћују допринос за ове категорије то углавном не раде (ванбуџетски фондови и владин буџет); Ниске стопе убирања доприноса; Високи укупни трошкови у здравству.

У здравственом систему Републике Српске не постоји стратегија на пољу људских ресурса. Неопходно је израдити стратегију која ће идентификовати постојеће и будуће потребе, планове за имплементацију, те финансијске импликације кроз примјену ове стратегије. Тренутни број доктора и медицинских сестара / техничара на нивоу ПЗЗ није довољан.

Уз становништво које убрзано стари, оптерећење посљедичним болестима ће се и даље повећавати. Највећи изазов за јавно здравство у Републици Српској представља контрола епидемије масовних незаразних болести. Прилагођавање здравственог система значајним демографским, епидемиолошким и социолошким промјенама, његово оспособљавање да се суочи са предвиђеним додатним оптерећењем и новонасталим потребама, и његова боља реакција на очекивања становништва представљају главне изазове у наредним годинама.

Циљеви Стратегије примарне здравствене заштите

Основни, стратешки циљ је развој ПЗЗ у којој централно мјесто има модел породичне медицине и који се базира на пружању доступних, ефикасних, квалитетних и исплативих услуга, интервенција и програма.

Стратешки циљ ће бити остварен кроз реализацију специфичних циљева и то:

Циљ 1. Измјене и допуне постојеће регулативе у циљу јачања ПЗЗ

Измјене и допуне постојеће регулативе у циљу јачања ПЗЗ У наредном периоду, потребно је извршити ревизију постојеће законске и подзаконске регулативе и утврдити које је измјене и допуне неопходно направити како би се позиција ПЗЗ у здравственом систему Републике Српске коначно учврстила. Са акцентом на дебиروقратизацију здравствених радника и смањење административних оптерећења у раду здравствених професионалаца.

Циљ 2. Јачање планирања и организације у ПЗЗ планирање

Основни организациони облик у ПЗЗ Републици Српској је тим породичне медицине. Поред тима породичне медицине ова стратегија дефинише још два организациона облика ПЗЗ: групну праксу породичне медицине и дом здравља. Тим породичне медицине састоји се од доктора и двије медицинске сестре/техничара породичне медицине. Тим може регистровати између 1.200 и 2.000 грађана. Групна пракса породичне медицине састоји се од 4 до 10 тимова породичне медицине, који заједно могу покривати највише до 25.000 грађана. Дом здравља састоји се од тимова породичне медицине, групних пракси породичне медицине и осталих организационих јединица које могу чинити дом здравља. Тим породичне медицине и групна пракса породичне медицине могу бити у јавном и приватном власништву, док дом здравља може бити искључиво у јавном власништву.

Потребно је прилагодити постојећу формулу плаћања тимова породичне медицине, у коју би био укључен сегмент плаћања додатних услуга. Проширени пакет ПЗЗ надовезује се на Пакет основних услуга, којим се проширује обим и структура услуга. Услуге из овог пакета могу се плаћати комбиновано: пер цапита за основне услуге и по обављеној услузи за додатне услуге. Интегрални пакет ПЗЗ се, у суштини, надовезује на Проширени пакет ПЗЗ, који има за циљ стварање услова за развој концепта свеобухватне ПЗЗ. Примјеном овог Пакета подстакло би се преношење здравствених услуга, које се пружају на секундарном нивоу, на ПЗЗ. Услуге из овог пакета могу се плаћати комбиновано: пер цапита за основне услуге, по обављеној услузи за додатне услуге. У уговоре за тимове породичне медицине који раде у руралним амбулантама треба уградити бонус плаћања, као механизме стимулације за рад и останак тимова породичне медицине у таквим подручјима.

Циљ 3. Успостављање неопходних управљачких механизма

Извршити професионализацију занимања здравственог менаџера; Планирати, организовати, перманентно спроводити и вредновати едукацију и обуку менаџера из области здравственог менаџмента. Развити механизме стимулације за вредновање квалитетног рада здравствених менаџера.

Циљ 4. Модел породичне медицине.

Слободан избор доктора породичне медицине и регистрацију грађана, Едукацију тимова породичне медицине (програм специјализације организовати у трајању од 3 године). Опремити амбуланте породичне медицине модерном медицинском опремом. Обезбедити усавршавање доктора и медицинских сестара/техничара (из области менаџмента, дијагностике, терапије). Подстицати акредитацију тимова

породичне медицине и увођење система контроле квалитета, Увођење система праћења, надзора и вредновања рада тимова породичне медицине.

Циљ 5. Успостављање ефикасног система пружања услуга ПЗЗ

Кључне активности за остварење овог принципа су: Слободан избор доктора породичне медицине, Регистрација породица и грађана код изабраног тима породичне медицине, Доступност здравствене заштите свим грађанима Републике Српске. Кључне активности за остварење овог принципа су: едукација потребног броја тимова породичне медицине, правилна расподела тимова породичне медицине на цјелокупној територији Републике Српске. Домови здравља обавезни су да припреме и израде, а јединице локалне самоуправе да усвоје локалну мрежу амбуланти породичне медицине. Свеобухватност здравствене заштите: Тим породичне медицине мора бити оспособљен да рјешава различите здравствене проблеме и да пружа широк спектар услуга, без обзира на старост, пол или врсту здравственог проблема грађана. Поред традиционалних, куративних и рехабилитационих услуга, тим породичне медицине пружа и услуге промоције здравља и превенције болести. ПЗЗ која се заснива на моделу породичне медицине треба да осигура континуирано праћење здравља опредељене популације. Координираност здравствене заштите: у добро организованом систему здравствене заштите, у којем централну улогу има ПЗЗ, нема тзв. “лутања пацијента”. Кључне активности за остварење овог принципа су: Водичи за упућивање и кретање корисника здравствених услуга према консултанту-специјалисти у дому здравља или у болницу; Крајњи циљ развоја ПЗЗ у Републици Српској је успостављање темеља на којима ће се, у будућности, градити систем интегрисане здравствене заштите.

Циљ 6. Службе дома здравља и усклађивање са моделом породичне медицине

Консултативно-специјалистичке амбуланте, зависно од потреба тимова породичне медицине, обезбјеђују специјалистичке консултације или услуге за своје опредељене грађане. Омогућити домовима здравља организовање консултативно-специјалистичких амбуланти интерне медицине, дерматовенерологије, неурологије, ангиологије, дијабетологије, хирургије, медицине рада као и консултантско - специјалистичке услуге у области здравствене заштите дјеце и жена Упућивање корисника здравствених услуга код консултаната - специјалисти, унутар домова здравља, самосталних специјалистичких амбуланти, болница, клиника, вршиће љекар породичне медицине. Уговарање и механизми плаћања Консултативно-специјалистичке услуге могу уговарати домови здравља, групне праксе тимова породичне медицине и тимови породичне медицине. Консултативно-специјалистичке услуге могу се плаћати комбиновано: по обављеној услузи и проспективним буџетом.

Амбуланта медицине рада би пружала консултативно-специјалистичке услуге тимовима породичне медицине и могла би обављати друге послове из свог домена, ако за то постоји потреба (периодични преглед радника, експертизе

професионалних обољења, утврђивање привремене радне неспособности и трајне радне способности, и сл.).

Хитну медицинске помоћи организовати у правцу формирања тракта за ургентни пријем. Дом здравља уговара хитни санитетски превоз, који се плаћа по пређеном километру. Опште болнице или клинички центри би преко евентуално успостављених ургентних трактова уговарали хитну медицинску помоћ и хитни санитетски превоз. У том случају, услуге хитне медицинске помоћи могу се плаћати комбиновано: по обављеној услузи и проспективним буџетом, а хитни санитетски превоз плаћа се по пређеном километру.

Патронажна служба у домовима здравља мора се у потпуности прилагодити демографским показатељима, структури и потребама становништва као и моделу породичне медицине. Потребно је да се сестре из тима породичне медицине додатно едукују из области промоције здравља, превенције болести и палијативне његе. Послове из домена патронажне службе преузеће и уговорати тим породичне медицине, уз прилагођавање постојеће формуле плаћања пер цапита.

Центар за физикалну рехабилитацију у заједници и Центар за ментално здравље треба да буду у склопу дома здравља.

Домовима здравља пружају следеће врсте дијагностичких услуга: биохемијско-хематолошке, РТГ, ултразвукчна дијагностика, 24х холтер ТА, 24Х холтер ЕКГ, дермоскопија, спирометрија. Уговарање дијагностичких услуга треба да буде по моделу доступности а не по подјели на ниво здравствене заштите. Механизам плаћања дијагностичке услуге уговара дом здравља или тим породичне медицине, а могу се плаћати комбиновано: пер цапита и проспективним буџетом.

Хигијенско-епидемиолошка служба дома здравља обавља послове унапређења и контроле стања хигијенских прилика на подручју локалне заједнице и епидемиолошко надгледање, превентивни рад у смислу елиминације могућих извора заразе, те контрола и сузбијање ширења заразних и масовних незаразних болести. Уговарање и механизми плаћања Хигијенско-епидемиолошке услуге уговара дом здравља, а могу се плаћати комбиновано: по обављеној услузи и проспективним буџетом. Осим тога, дом здравља може уговорати хигијенско-епидемиолошке послове са јединицом локалне самоуправе и другим правним и физичким лицима на свом подручју.

Стоматолошка служба у домовима здравља треба да се трансформише у стоматолошке амбуланте за дјечију, превентивну и општу стоматологију. Општа и специјалистичка стоматологија треба у потпуности бити оријентисана ка тржишту и, у том смислу, докторима стоматологије треба омогућити закуп пословног простора и опреме у оквиру дома здравља, под веома јасним и прецизним условима који се дефинишу уговором, Уговарање и механизми плаћања за дјечију и превентивну стоматологију уговара дом здравља, а може се плаћати комбиновано: проспективним буџетом и по програму (програми превенције).

Омогућити домовима здравља организацију апотекарске службе и уговарање услуга издавања лијекова на рецепт.

Циљ 7. Механизма плаћања давалаца услуга

Кључни циљ за одржив развој ПЗЗ у Републици Српској. Уговор и механизми плаћања давалаца услуга треба да обезбиједи стимулације за побољшање ефективности, ефикасности и квалитета у пружању здравствених услуга на нивоу ПЗЗ, и да смање непотребно упућивање консултантима-специјалистима и у болнице. Потребно је обезбједити транспарентност уговарања услуга давалаца услуга на свим нивоима здравствене заштите.

Циљ 8. Здравствених радника – основни ресурс здравствене заштите

У циљу стварања одговарајућег профила здравствених радника у ПЗЗ потребно је изградити свеобухватну стратегију за људске ресурсе у здравственом систему Републике Српске, како би се модел ПЗЗ, фокусиран на породичну медицину, проширио и учинио одрживим, те осигурао оптималан број и одговарајућу структуру здравствених радника у здравственом систему Републике Српске. Стратегија за људске ресурсе мора се изградити на начин којим се исказује снажна подршка моделу породичне медицине у оквиру свих институционалних и организационих нивоа здравственог система. Ова стратегија дефинише: недостатак доктора, за сваку од медицинских специјалности, односно сестара/техничара и осталих здравствених радника, затим потребан број доктора-специјалиста породичне медицине, потребан број медицинских сестара/техничара, потребан број и структуру других медицинских специјалности. Као и оптималан број студената факултета здравственог усмјерења; оптималан број ученика у средњим медицинским школама, оптималан број специјализаната потребних за специјализације из свих грана медицине, стоматологије и фармације. Начин на који би се здравствени радници привлачили и задржавали да раде у руралним подручјима. У циљу израде Стратегије за људске ресурсе у здравственом систему Републике Српске, неопходно је успоставити сарадњу између Министарства здравља и социјалне заштите и Министарства просвјете и културе у сврху бољег планирању и процеса одлучивања у вези са политиком уписа у школе и факултете здравственог усмјерења, уз активно учешће давалаца здравствене услуге.

Циљ 9. Примјена стандарда квалитета

Лиценцирање и акредитација здравствених радника и здравствених установа у ПЗЗ представља критичну компоненту, која за циљ има унапређење, одржавање и осигурање квалитета рада. Да би се осигурало пружање услуга високог квалитета, неопходно је обезбједити имплементацију водича за клиничку праксу. Кључну улогу у развоју, увођењу, примјени и контроли стандарда квалитета у ПЗЗ треба да има Агенција за акредитацију и унапређење квалитета здравствене заштите.

Циљ 10. Развој и примјена информационог система

У циљу развоја и имплементације информационих и комуникационих технологија у ПЗЗ потребно је изградити свеобухватну стратегију за развој здравственог информационог система Републике Српске. Због значаја података који су доступни информационом здравственом систему, развој, имплементација и одржавање информационог здравственог система треба да буду повјерени правном лицу који је у јавном власништву.

заштите.

Циљ 11. Јачање учешћа локалне заједнице у обезбјеђивању примарне здравствене

Локалне заједнице треба да учествују у финансирању здравствене услуге на нивоу ПЗЗ. Локалне заједнице морају развити и унаприједити одређени број функција које подразумијевају: - Подстицање квалитета услуга у примарној здравственој заштити; - Осигуравање финансирања инфраструктуре, капиталних трошкова и трошкова изнајмљивања просторија за смјештај служби ПЗЗ.

- Омогућити развијање и одржавање основних функција јавног здравства. Ангажовање грађана и цивилног друштва је од посебне важности за успостављање уравнотеженог система њихових права, те за истовремено подстицање бољег разумијевања обавеза и дужности. Овакав вид укључивања грађана и цивилног друштва осигураће се кроз општинске здравствене савјете које чине представници општине, ПЗЗ и грађани, разне волонтерске групе и удружења пацијената. Укључивање локалне заједнице у дефинисање приоритета у развоју ПЗЗ на локалном подручју.

Дом здравља је здравствена установа одговорна за здравствено стање становништва на подручју које покрива и која координира све организације и појединце у планирању, организацији, пружању и контроли ПЗЗ, уз коришћење свих расположивих ресурса на локалном нивоу. Дом здравља је здравствена установа у којој су заштита и унапређење здравља грађана и побољшање квалитета њиховог живота на првом мјесту. Дом здравља је здравствена установа која ће планирати, организовати и пружати становништву одређеног подручја, доступну, ефикасну, исплативу и висококвалитетну примарну здравствену заштиту која се заснива на моделу породичне

медицине. Дом здравља: Прати, истражује и анализира здравствено стање на подручју локалне заједнице; Прати, истражује и анализира утицај спољних фактора на здравље становништва на подручју локалне заједнице; Дефинише и планира стратешке циљеве, приоритете и активности за развој ПЗЗ на подручју локалне заједнице; Оцјељује степен остварења стратешких циљева и предузима, евентуалне, корективне мјере и активности; Планира, организује и пружа услуге ПЗЗ у складу са процијењеним потребама и здравственим стањем локалне заједнице; Планира људске ресурсе за ПЗЗ на подручју локалне заједнице; Подржава континуирану и координирану здравствену заштиту; Организује и контролише примјену стандарда квалитета у ПЗЗ; Координира рад тимова породичне медицине на подручју локалне заједнице; Обезбјеђује логистичку подршку тимовима породичне медицине;

Обезбјеђује снабдијевање ампулираним лијековима, санитетским материјалом и медицинским средствима неопходним за рад домова здравља. Обезбјеђује основну административну подршку тимовима породичне медицине; Оцјењује рад тимова породичне медицине; Вреднује учинак имплементације програма промоције здравља и превенције болести на побољшање здравственог стања на подручју локалне заједнице; Дефинише, развија и предлаже програме превенције болести чија би примјена имала велики учинак на побољшање здравственог стања на подручју локалне заједнице; Координише све организације и појединце који на директан или индиректан начин учествују у обезбјеђивању и пружању ПЗЗ; Подржава извођење теоретске и практичне наставе из програма специјализације из породичне медицине; Планира и организује континуирану медицинску едукацију и континуирано професионално усавршавање; Подржава научно-истраживачки рад у ПЗЗ; Комуницира и упознаје становништво са важним питањима здравља и здравственог стања локалне заједнице; Укључује локалну заједницу у дефинисање приоритета за развој ПЗЗ на локалном подручју; Укључује локалну заједницу у финансирање приоритетних програма и пројеката који се не финансирају са нивоа Републике Српске, а који имају велики значај за локалну заједницу; Обезбјеђује централизовано управљање медицинском, материјално-финансијском и другом документацијом; Прикупља, обрађује и чува податке из области рада у здравству и податке о здравственом стању становништва; Доставља прописане извјештаје надлежним институцијама; Обезбјеђује хитан санитетски превоз; Одржава инфраструктуру, објекте и медицинску опрему; Управља свим осталим дјелатностима у свом саставу. Дом здравља је темељ здравственог система и полазна основа обједињене здравствене заштите.

2. СЕКУНДАРНИ НИВО

Уложена су огромна кредитна средства на изградњи општих болница, а имамо потпуно неуређен секундарни ниво здравствене заштите (није јасно дефинисана разлика између секундарног и терцијарног нивоа) и велико незадовољство пацијената.

3. ТЕРЦИЈАРНИ НИВО

Овај ниво је највиши ниво здравствене заштите и обавља се у Универзитетско Клиничким центрима.

КЛИНИКА – у преводу значи школа, што значи да овакве установе морају бити едукативног карактера, односно морају имати веома уску сарадњу са средњом Медицинском школом и Медицинским факултетом. Сасвим логично намеће се закључак да начелници клиника морају бити наставници са Медицинског факултета. Свака клиника бави се високо софистицираним дијагностиком и лијечењем пацијената, због чега треба имати адекватан простор, опрему и кадар. Ако нису на адекватном нивоу сва три ова елемента, онда та организација не заслужује статус клинике. Нажалост свјedoци смо разних импровизација – смјена провјерених стручњака (професора) који су замјењивани младим специјалистима без адекватних научнонаставних звања. Због тога су многи универзитетски професори напустили

клинички центар, а неки су због нарушавања угледа и дигнитета доживјели психичке трауме и најтеже здравствене проблеме који су се у неким случајевима завршили чак и летално. Какве су посљедице остављене на лијечење пацијената – то заслужује много дубљу и свеобухватну анализу.

СДС ће се максимално ангажовати да изнађе квалитетна рјешења за отклањање свих аномалија и систем доведе на завидан ниво, јер добро и квалитетно уређено здравство је огледало државе, а посебно Нам је интерес квалитетна услуга наших грађана и приближавање заједници Европских народа.

Оно што је највише цијењено у здравству су квалитетни кадрови – који нажалост свакодневно одлазе због лоших услова рада и неадекватне материјалне сатисфакције.

Едукација кадрова и сарадња са свим регионалним центрима (Сарајево, Тузла, Мостар, Словенија, Србија, Хрватска) у интересу је квалитетне едукације, без било каквих националних оптерећења, јер ми као демократска, проевропски орјентисана политичка паретија немамо ограничења у том погледу. Ако бисмо имали квалитетан Универзитетско Клинички центар, веома мали број пацијената би имао потребу за коришћење услуга из домена здравствене заштите ван граница РС. Тако би се уштедјела значајна средства која би се искористила за побољшање материјалног статуса здравствених радника и набавку квалитетне медицинске опреме.

МОДЕЛ ЈАВНО-ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРСТВА

Имплементиран је код Нас прије 25 година (међународни дијализни центар), а од прије 15 година радиотерапија је потпуно погрешан, јер није остварио основни циљ, а то је рационализација средстава у фонду здравственог осигурања – која би била усмјерена на развој трансплантационе медицине. Има још много примјера јавно-приватног партнерства који су омогућили убрзано богаћење појединаца (блиских актуелном режиму), а све на уштрб најважнијих приоритетних активности у оквиру комплетног здравственог система. СДС нема ништа против модела јавно-приватног партнерства, али уређеног по угледу на земље Европске уније (без фаворизовања било којег појединца и у корист комплетног здравственог система и квалитетније здравствене заштите грађана РС). Такав модел смо спремни да подржимо ако је у интересу заштите здравља Наших грађана.

МЈЕРЕ:

- Потпуна деполитизација здравственог система Републике Српске.
- Ускладити број и структуру запослених у здравственим установама Српске по моделу земаља Европске уније.
- Ускладити плате запослених у здравству са платама у Федерацији БиХ (исти ниво за исти посао и стручну спрему). - Увести посебан статус за Болницу „Србија“ као референтну установу.

- Преиспитати све уговоре Фонда здравства са приватним здравственим установама, здравственим радницима омогућити да раде у својој установи после радног времена за пацијенте који желе да плате услуге (тзв. ВИП пацијенти), како би се смањила потреба за рад у приватним здравственим установама и ускладили мјесечне накнаде у општем интересу свих запослених – МАКСИМАЛНО ОЈАЧАТИ ЈАВНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ!

- Увести посебан додатак на плате који ће стимулисати учинак. Нпр. хирург или специјалиста који болници донесе преко 50.000 КМ мјесечног прихода добиће мјесечни додатак од 1.000 КМ.

- Посебан додатак за плате љекарима и медицинском особљу за рад у неразвијеним општинама.

9. СПОРТ

Да бисмо направили платформу Српске демократске странке везану за побољшање развоја спорта, представићемо документ који треба да иде корак напред и спаја нашу јасну визију проткану на уској корелацији научних достигнућа, гдје ћемо га проклемовати са три кључна, системска елемента која тренутно нико на политичкој сцени не нуди а то су:

"Картон спортисте" у смислу дигитализације и биометријског праћења: умјесто одокативне селекције, уводимо централизовани софтверски систем у школама и клубовима.

Медицинско-спортски надзор у смислу превенција и здравља: бесплатни специјалистички прегледи за младе спортисте специјализованог центра за спортску медицину кроз републички фонд (рјешавање проблема изненадних здравствених тегоба и нус појава на спортским теренима).

Функционална реорганизација при Министарству породице омладине и спорта (Стручни савјет): Формирање тијела састављеног искључиво од професора са Факултета физичког васпитања и спорта (ДИФ-а) и врхунских тренера, који креирају планове, а не политички инсталиране кадрове са купљеним дипломама.

ЕКСЕКУТИВНИ РЕЗИМЕ (кратак преглед стања спорта у Републици Српској)

Тренутни модел функционисања спортског сектора у Републици Српској примарно је базиран на хард хок рјешењима, ентузијазму појединаца и линеарном, нестручном трошењу буџетских средстава. Недостатак базичне инфраструктуре, маргинализација стручног кадра у раним фазама развоја спортиста и непостојећи научни филтери при селекцији талената захтијевају хитну и радикалну реформу.

Ова платформа представља системски преокрет, односно прелазак са модела "социјалне помоћи клубовима" на модел инвестиције у саме спортисте, њихов напредак у антропомоторичком, морфолошком, физиолошком и здравственом смислу као најважнијој варијабли али и инвестирању у инфраструктурне ресурсе, спајајући просвјетни систем, локалне самоуправе и републичке институције у самоодржив механизам и њихово побољшање.

РЕФОРМА ЛОКАЛНИХ БУЏЕТА (Финансирање стручног кадра)

Критична тачка нашег спорта јесте рад са дјецом у сензитивним периодима развоја (онтогенетски развој). Са најмлађим категоријама морају радити искључиво лиценцирани стручњаци са високом стручном спремом (професори физичког васпитања и дипломирани тренери) који суверено владају у областима морфологије, анатомије, физиологије, спортске психологије и педагогије.

Намјенски буџетски суфицит за едукацију кадрова: увешћемо законску обавезу према којој свака локална заједница мора минимално 15% укупног годишњег буџета намијењеног спорту алоцирати искључиво за суфинансирање специјализације и

едукација како би стекли највише међународне лиценце из разних грана спорта кровних савеза (УЕФА, ФИБА, ЕХФ, ФИВБ, ИТФ) за домаће спортске стручњаке који ће несметано радити са спортистима. Уколико се назначени износ не потроши тако што nebude довољно заинтересованих кадрова за едукације и стручно усавршавање, линеарно ћемо га распоредити на субвенционисање свих спортских организација које су добиле срдства из локалних буџета.

Критеријум масовности и лонгитудиналног успјеха: Средства се неће дијелити линеарно. Уводи се транспарентна категоризација: 60% средстава за едукацију усмјерава се ка базичним и најмасовнијим спортским гранама на основу броја регистрованих такмичара у омладинским погонима, док се 40% везује за остварене такмичарске резултате. Клубови се тиме стимулишу да улажу у људске ресурсе, а не у текућу ликвидност.

РЕСТАУРАЦИЈА ШКОЛСКОГ СПОРТА И „ДИГИТАЛНИ КАРТОН” СПОРТИСТЕ

Школски систем мора поново постати примарни супстрат за детекцију и усмјеравање талената. Сарадња између наставника, професора физичког васпитања и локалних клубова биће институционализована.

Систем обавезних школских лига: Формирање јединственог и континуираног система такмичења на нивоу основних школа (општински, регионални и републички ниво) нарочито у базичним и најмасовнијим колективним спортовима (атлетика, фудбал, рукомет, кошарка, гимнастика, пливање). Ово је један од начина како створити обим спортских активности који ће унаприједити развој млађих нараштаја када је школски спорт у питању, једном годишње одржати овај вид такмичења је мало да би имао значајан ефекат на млађе нараштаје.

Увођење дигиталног "Картона спортисте": Професори физичког васпитања преузимају улогу примарних скаута кроз обавезна, стандардизована полугодишња антропометријска и моторичка тестирања ученика. Подаци се уносе у централну базу података. Професор физичког васпитања се кроз фонодове допунске наставе подређује раду са надареном дјецом, вршећи примарну селекцију и адекватно их усмјеравајући у спортске организације сходно њиховим генетским и моторичким предиспозицијама.

ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР И ПРЕВЕНЦИЈА (Бесплатан медицинско-спортски скрининг)

Здравље младих спортиста је апсолутни приоритет, а тренутни систем наплате љекарских прегледа представља финансијски терет за родитеље и често се обавља про-форме.

Формирање посебног специјализованог центра за спортску медицину: Влада Републике Српске ће у сарадњи са Фондом здравственог осигурања обезбиједити потпуно бесплатне, специјалистичке и високостручне спортске прегледе два пута годишње за све регистроване спортисте до 18 година старости. Прегледи ће обухватати детаљан кардиолошки скрининг (ергометрија), пулмолошки прегледи,

лабораторијске анализе и физијатријску евалуацију локомоторног апарата, биохемијске анализе, ортопедски прегледи, неуролошки прегледи, офтамолошки прегледи, стоматолошки прегледи, нутриционистичка процјена и добијање информација везаних за храну и суплементацију, функционална дијагностика огледана кроз сет тестова издржљивости, биомеханичка анализа покрета. Ово су све ствари којим би превентивно дјеловали на аномалије у развоју.

ДИРЕКТНИ СТИМУЛАНСИ У БАЗАМА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА (Техничко-тренажна подршка омладинским шампионима)

Признање за рад у млађим категоријама мора имати материјалну верификацију од стране „државе” како би се подигао ниво тренажног процеса у свим спортским организацијама.

Робни ваучери за спортску опрему и реквизите: Свака омладинска селекција (пјетлићи, предпионири, пионири, кадети, јуниори) која освоји шампионску титулу у свом рангу такмичења (од подручне до Прве лиге РС) аутоматски добија намјенски робни ваучер Министарства породице, омладине и спорта за набавку врхунске спортске опреме (ГПС системи за праћење, паметне мете, реквизити за развој моторике и читав сет потребних реквизита за развој тренажног рада). Ова мјера директно подиже технолошки ниво тренинга нарочито у мањим срединама.

ИНФРАСТРУКТУРНИ ФОНД ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ (Капитална улагања за сениорске прваке)

Инфраструктура је предуслов за прелазак из аматерског у полупрофесионални или професионални спорт. Циљ је да се онемогући ненамјенско трошење државног новца на плате и текуће дугове.

Строго намјенски инфраструктурни грантови: Влада Републике Српске ће за прваке свих сениорских лига (од најнижег међуопштинског ранга до Прве лиге Републике Српске и премијер лиге БиХ) обезбиједити фиксна финансијска средства која се додјељују искључиво у виду инфраструктурних намјенских средстава.

Дозвољене области инвестирања: Средства се могу утрошити искључиво за: реконструкцију и постављање главних и помоћних терена (природна и вјештачка трава), уградњу енергетски ефикасне рефлекторске расвјете, реконструкцију и модернизацију свлачионица и медицинских блокова, те уређење клупске инфраструктуре и прилаза. Клуб који не оправда средства грађевинском документацијом изгубио би право такмичења у наредној сезони или би сносио одговорност у виду потписаног уговора сачињеног између надлежног министарства с једне и представника клуба с друге стране којим би уговорене обавезе спортске организације морале бити транспарентно утрошене.

ИНСТИТУЦИОНАЛНА РЕОРГАНИЗАЦИЈА (Експертски савјет за спорт Републике Српске)

Политика мора препустити управљање спортом струци и науци. Министарство не смије бити орган који само распорђује новац према свом личном нахођењу и

популистичком систему рада, већ орган који независно креира доктрину рада и врши распоdjелу помоћи на бази заслуге оних који то уистину заслужују.

Управо из тих разлога неопходно је формирање **независног експертског савјета или тијела** при Министарству које је састављено од доктора наука из области спорта и физичког васпитања, еминентних професора са јавних универзитета у Републици Српској и доказаних спортских стручњака из праксе. Овај савјет ће креирати јединствену Методолошку имплементацију развоја спортиста у Републици српској, гдје ће конструисати планове и програме по узору на најразвијеније спортске нације и врши годишњу евалуацију рада свих савеза и клубова који се суфинансирају из буџета.

ЗАКЉУЧАК

Предложени програм нуди симбиозу стукe, науке, просвјете, медицине, менаџмента у спорту, те улоге локане и републичке власти у циљу унапређења спорта али пре свега самих спортиста. Његовом имплементацијом, Република Српска у средњорочном периоду (4–6 година) требала би да добије у антропомоторичком и морфолошком смислу супериорнију школску популацију, драстично смањење патолошких појава код дјеце, **високоедукован и адекватно плаћен тренерски кадар**, те модерну инфраструктуру. Ово је једини научно утемељен пут ка стварању здравог друштва и врхунских спортских резултата.

ЗДРАВА ДЈЕЦА – СНАЖНО ДРУШТВО

Спорт није само такмичење, резултат или медаља. Спорт је школа живота. Кроз спорт дјеца уче дисциплини, одговорности, раду, поштовању, тимском духу и здравим животним навикама.

Данас живимо у времену брзог технолошког развоја. Мобилни телефони, рачунари, видео игре и друштвене мреже постали су саставни дио свакодневице. Иако технологија доноси бројне предности, њена прекомјерна употреба доводи до све мање физичке активности, нарочито код дјеце.

Посљедице су већ видљиве:

- повећана гојазност;
- проблеми са држањем тијела и кичмом;
- смањена концентрација;
- већа појава анксиозности и депресије;
- слабији развој моторичких способности;
- све мање временаведеног у игри и дружењу.

Због тога спорт данас није само питање рекреације или такмичења.

Спорт је питање:

- јавног здравља;
- образовања;
- развоја дјете;
- демографске политике;
- безбједности младих;
- развоја локалних заједница.

Најуспјешније европске државе одавно су схватиле да улагање у спорт није трошак, већ једна од најисплативијих инвестиција које друштво може направити.

ПРИЈЕДЛОГ НЕКОЛИКО МЈЕРА ЗА РАЗВОЈ ДЈЕТЕ, СПОРТА И ЈАВНОГ ЗДРАВЉА ИЗ УГЛА СПОРТИСТЕ И СПОРТСКОГ ТРЕНЕРА

1. Активни вртићи

Увођење свакодневних програма кретања, игре и развоја моторичких способности у свим предшколским установама.

2. Увођење елемената НТЦ система учења

Примјена метода које повезују развој мозга, логичког размишљања и физичке активности кроз вртиће и основне школе.

3. Програм „Свако дијете у спорту”

Спортски ваучери и подршка породицама како би свако дијете имало могућност бављења спортом.

4. Програм „Активно дијете”

Најмање 30 минута организованог кретања током сваког школског дана.

5. Национални програм борбе против дјечије гојазности

Повезивање образовања, здравства и спорта у заједничкој превентивној политици.

6. Спортска инфраструктура у локалним заједницама - Изградња и обнова локалних игралишта

Доступни спортски садржаји у сваком насељу.

7. Тренер као васпитач - Едукација и јачање улоге тренера

Континуирано стручно усавршавање и јачање друштвеног значаја тренерске професије

АКТИВНИ ВРТИЋИ - РАНИ РАЗВОЈ ДЈЕТЕ КРОЗ КРЕТАЊЕ И ИГРУ

Период од рођења до седме године живота представља најважнији развојни период у животу човјека.

У том узрасту формирају се:

- моторичке способности,
- координација,
- пажња,
- самопоуздање,
- емоционална стабилност,
- социјалне вјештине.

Дијете не развија мозак само кроз учење и говор.

Мозак се развија кроз покрет.

Скакање, трчање, балансирање, пузање, пењање и истраживање директно утичу на развој нервног система.

Предложене мјере:

- најмање 20-45 минута (у зависности од узраста) свакодневне физичке активности у вртићима;
- развој моторичких полигона;
- више активности на отвореном;
- боравак у природи;
- едукација васпитача за развој моторике.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ РС – СМЈЕРНИЦЕ И СТАНДАРДИ

УВОЂЕЊЕ ЕЛЕМЕНАТА НТЦ СИСТЕМА УЧЕЊА

Један од најуспјешнијих регионалних модела повезивања развоја мозга и физичке активности јесте НТЦ систем учења који је развио Др Ранко Рајовић.

Основна идеја НТЦ програма јесте да дијете најбоље развија интелектуалне способности кроз:

- кретање,
- логичко закључивање,
- игру,
- рјешавање проблема,

- креативно размишљање.

Примјена

- едукација васпитача;
- едукација наставника разредне наставе;
- интеграција појединих НТЦ метода у вртиће и школе;
- радионице за родитеље.

Очекивани ефекти

- боља пажња;
- већа концентрација;
- боља координација;
- развој функционалног знања;
- развој креативности.

ПИЛОТ ПРОЈЕКТИ – ЕДУКАЦИЈЕ ВАСПИТАЧА, УЧИТАЧА, РОДИТЕЉА АНГАЖОВАЊЕМ НТЦ ПРЕДАВАЧА КРОЗ ПОСТОЈЕЋЕ ЦЕНТРЕ

ПРОГРАМ „СВАКО ДИЈЕТЕ У СПОРТУ”

Циљ је омогућити сваком дјетету приступ организованим спортским активностима.

Мјере

- спортски ваучер за свако дијете нпр. 100-150КМ годишње;
- субвенционисане чланарине И дијела спортске опреме;
- подршка породицама са више дјеце;
- подршка локалним спортским клубовима;

ПРОГРАМ „АКТИВНО ДИЈЕТЕ”

30 минута кретања током сваког школског дана

По узору на модел из Финске, потребно је омогућити сваком ученику најмање 30 минута организоване физичке активности дневно.

Како?

- активни одмори;
- моторичке игре;
- активности на отвореном;

- кратке физичке активности између часова;
- спортски садржаји након наставе;

Резултати

- боља концентрација;
- боље школско постигнуће;
- мање гојазности;
- боље ментално здравље;

УВЕСТИ ОБАВЕЗУ ДА ШКОЛЕ ОРГАНИЗУЈУ МИН 30МИН ДНЕВНОГ КРЕТАЊА (ПРОФ.ФИЗ.ВАСПИТАЊА КОЈИ СУ НА БИРОУ)

НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ БОРБЕ ПРОТИВ ДЈЕЧИЈЕ ГОЈАЗНОСТИ

Потребно је повезати:

- образовање,
- здравство,
- спорт,
- локалне заједнице;

Мјере

- редовни превентивни прегледи;
- праћење моторичког развоја дјеце;
- промоција здравих навика;
- кампање за родитеље;

СПОРТСКА ИНФРАСТРУКТУРА У ЛОКАЛНИМ ЗАЈЕДНИЦАМА

Није потребно градити скупе спортске центре.

Потребно је омогућити основне услове за вјежбање И кретање.

Приоритет

- мултифункционална игралишта;
- трим стазе;
- бициклистичке стазе;
- уређени паркови за рекреацију;

Циљ

Да свако насеље има простор за спорт и рекреацију.

ТРЕНЕР КАО ВАСПИТАЧ

Тренер није само спортски стручњак. Он је често један од најважнијих узора у одрастању дјете. Дobar тренер не развија само спортисту већ И човјека.

Потребно:

- континуирано усавршавање;
- едукација из педагогије и психологије;
- веће укључивање стручњака из праксе;

НОВИ ЗАКОН О СПОРТУ И ПРОФЕСИОНАЛНИ СПОРТ

Донијећемо нови Закон о спорту који ће јасно уредити финансирање, категоризацију, одговорност, професионални спорт и улогу струке. Фокус на професионални спорт и врхунске резултате уз масовност у базама.

ШТА МОЖЕМО НАУЧИТИ ОД УСПЈЕШНИХ ЕВРОПСКИХ МОДЕЛА (уз опрез)

Најуспјешније европске земље спорт посматрају као алат развоја друштва.

Норвешка

Норвешка своју спортску политику заснива на принципу:

„Спорт за сву дјецу.”

У раном узрасту фокус није резултат него развој – без рангирања И истицања побједника,

Држава улаже у:

- локалне клубове;
- доступност спорта;
- едукацију тренера;
- укључивање што већег броја дјете.

Примјењиво код нас:

- финансирати клубове према броју дјете;
- дати предност масовности над “елитним” такмичарима;
- подржати мање средине.

Шведска спорт види као дио социјалне политике.

Клубови су центри окупљања заједнице.

Примјењиво код нас:

- јачање улоге локалних клубова;
- повезивање школа, родитеља и спортских организација;
- подршка волонтерском раду и локалним иницијативама.

Данска развија концепт:

„Активан током цијелог живота.”

Фокус није само на дјечи већ на цијелој популацији – спорт за цијели живот;

Примјењиво код нас:

- више рекреативних програма;
- развој бициклистичких и пјешачких стаза;
- промоција свакодневног кретања.

Финска је показала да физичка активност побољшава образовне резултате.

Због тога је развијен модел свакодневног кретања током школског дана.

Примјењиво код нас:

- програм „Активно дијете”;
- активни одмори;
- активности на отвореном;
- повезивање спорта и образовања.

ЗАКЉУЧАК

Предложене мјере нису усмјерене искључиво на развој спорта. Њихов циљ је стварање здравијег, образованијег и друштвено одговорнијег друштва.

Повезивањем неколико њих могло би послужити као “ударни политички пројекат”

То је нешто што се лако памти и може постати препознатљив дио кампање.

ПРОЈЕКАТ: “ПРАВО НА СПОРТ”

Суштина:

Свако дијете има право на спорт без обзира гдје живи и колико родитељи зарађују.

Тај пројекат би објединио:

- спортске ваучере;
- Активне вртиће;
- Активно дијете;
- подршку клубовима;
- локална игралишта.

Политички је веома снажан јер нико не може бити против њега.

Још једна идеја која може бити врло јака у кампањи

“Министарство здравља штеди кроз спорт”

Грађанима треба објаснити:

Ако држава уложи милион еура у дјецу и физичку активност данас, за десет година може уштедјети вишеструко више на:

- дијабетесу;
- кардиоваскуларним болестима;
- гојазности;
- проблемима менталног здравља.

То је логика коју данас користе Финска, Норвешка и Денска.

Ewpage

10. ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ: ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА, ОДГОВОРНОСТ И РАЗВОЈ

Локалне заједнице представљају основни ниво политичког, економског и социјалног живота у Републици Српској. Управо на нивоу општина и градова грађани најдиректније осјећају квалитет јавних услуга, ефикасност администрације и могућност утицаја на одлуке које се тичу њиховог свакодневног живота.

Српска демократска странка залаже се за праву фискалну и административну децентрализацију, већу одговорност локалних власти према грађанима и оснаживање општина и градова као носилаца развоја.

Детаљан програм за локалне заједнице, са конкретним мјерама у области фискалне децентрализације, управљања јавним предузећима, просторног планирања, подршке малим и средњим предузећима на локалном нивоу, као и јачања улоге локалних заједница у управљању природним ресурсима, биће представљен у посебном документу који ће накнадно бити интегрисан у ову платформу.

Основни принципи на којима ће почивати политика према локалним заједницама:

- Повећање финансијске самосталности општина и градова кроз већи удио у приходима од индиректних и директних пореза.
- Јачање улоге локалних заједница у одлучивању о концесијама и коришћењу природних ресурса на њиховој територији.
- Смањење административних и бирократских препрека између републичког и локалног нивоа.
- Подршка развоју мањих и неразвијених општина кроз циљане програме и критеријуме расподеле средстава.
- Повећање транспарентности и учешћа грађана у одлучивању на локалном нивоу.

Пуни програм за локалне заједнице биће додат у наредном периоду.

ЗАКОН О ПОСЕБНОМ СТАТУСУ И РАЗВОЈУ ПОДРУЧЈА УЗ МЕЂУЕНТИТЕТСКУ ЛИНИЈУ РАЗГРАНИЧЕЊА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Овим законом уређују се посебан статус, начин финансирања, систем подстицаја, развојне мјере, демографске мјере и безбједносни механизми за подручја која се налазе уз међуентитетску линију разграничења Републике Српске.

Циљ закона је очување становништва, економски развој, јачање инфраструктуре, заштита имовине, повећање безбједности и равномјернији територијални развој Републике Српске.

ФОНД ЗА МЕЂУЕНТИТЕТСКИ ПОЈАС

Закон превиђа оснивање посебног фонда из којег би се финансирали:

- инфраструктурни пројекти,

- демографске мјере,
- стамбени програми,
- привредни подстицаји.

ПРАВО НА ПОСЕБНЕ ПОДСТИЦАЈЕ Право на подстицаје остварују држављани Републике Српске рођени од 9. јануара 1992. године, који живе, раде или инвестирају у заштићеном појасу уз међуентитетску линију разграничења.

НАЈБИТНИЈЕ МЈЕРЕ ПО РАЗЛИЧИТИМ ОБЛАСТИМА

- 50% субвенције за куповину прве стамбене јединице са забраном отуђивања у трајању од 30 година;
- Додјела бесплатаних плацева за изградњу породичне куће са забраном отуђивања у трајању од 30 година;
- бесповратна средства за изградњу куће;
- подстицај за свако новорођено дијете у износу од 10000 КМ;
- подстицај за покретање предузећа или пољопривредног газдинства;
- посебна категоризација полицијски станица које покривају заштићено подручје;
- 15% увећања на основну плату љекарима који раде у установама које се налазе у заштићеном подручју;
- откуп некретнина са правом прече куповине које се прометују на простору заштићеног појаса од стране Републике Српске;
- увећање коефицијента за расподјелу ПДВ-а локалним заједницама на основу броја људи који живе у заштићеном појасу!

Закон уређује појас од 500 м у дубини територије Републике Српске у 45 локалних заједница које излазе на ентитетску линију и представља површину од 540 km² односно 2,2% територије цијеле Републике Српске која је од посебног интересе и преставља појас који се овим мјерама штити.

11. ТРАНСПОРТ И САОБРАЋАЈ: ИНФРАСТРУКТУРА, ЛОГИСТИКА И БЕЗБЈЕДНОСТ

Транспорт и саобраћајна инфраструктура представљају један од темељних предуслова за привредни развој, запошљавање, развој туризма и бољу повезаност Републике Српске са регионом и Европом. Као земља која је у великој мјери оријентисана на услужни сектор и транзит, Република Српска мора имати модеран, ефикасан и безбједан транспортни систем.

Тренутно стање карактеришу недовољно развијена мрежа логистичких центара, високи намети за кориснике инфраструктуре, неуредно постављање саобраћајне сигнализације у многим урбаним срединама, те недостатак савремених законских рјешења у одређеним сегментима (нпр. транспорт опасне робе).

Кључни проблеми

- Недовољно развијена мрежа логистичких центара и интермодалног транспорта.
- Високи намети и административна оптерећења за кориснике саобраћајне инфраструктуре.
- Недовољна подршка транспортним компанијама и заједници превозника.
- Неуредно и нестручно постављање саобраћајне сигнализације, што ствара непрегледност и угрожава безбједност саобраћаја.
- Недостатак савремених законских рјешења и превентивног инжењеринга у области транспорта опасне робе.

Приоритети и конкретни пројекти

- **Жељезнице Републике Српске** као развојна шанса – модернизација пруга, возног парка и интермодалних терминала (правац којим иде цијела Европа и свијет).
- Довршетак кључних путних праваца и коридора који повезују источни и западни дио Републике Српске.
- **Аеродром Требиње** – иако тема често злоупотребљавана, представља огромну шансу за југ Републике Српске ако се реализује стручно и одговорно.
- Развој мреже логистичких центара и интермодалног транспорта.
- Увођење реда у вертикалну и хоризонталну сигнализацију уз законску обавезу локалних самоуправа и контролу.
- Савремени прописи о транспорту опасне робе и превентивни инжењеринг.

Мјере

Развој мреже логистичких центара Уложићемо у формирање мреже логистичких центара (најмање неколико већих центара на стратешки важним локацијама) у оквиру којих ће се развијати интермодални транспорт (комбинација друмског, жељезничког и других видова транспорта). Ови центри ће значајно повећати ефикасност протока робе и привући инвестиције.

Олакшице за кориснике саобраћајне инфраструктуре

Увешћемо олакшице за кориснике саобраћајне инфраструктуре кроз смањење одређених намета и поједностављење административних процедура.

Подршка транспортним компанијама и превозницима

Обезбиједићемо снажнију подршку заједници транспортних компанија и превозника, јер је транспортна услуга важан извор прихода, запошљавања и привредне активности.

Увођење реда у саобраћајну сигнализацију

Законски ћемо обавезати локалне самоуправе да стручно и уредно постављају и одржавају саобраћајну сигнализацију. Успоставићемо контролу и санкције за непоштовање стандарда, како бисмо спречили непрегледност и повећали безбједност саобраћаја.

Транспорт опасне робе и превентивни инжењеринг

Доношењем и досљедном примјеном савремених законских аката у области транспорта опасне робе повећаћемо превентивни инжењеринг и обезбиједити већи ниво безбједности.

Интегрисано планирање транспортне инфраструктуре

Побољшаћемо координацију између различитих нивоа власти и развој интегрисаног приступа планирању и развоју транспортне инфраструктуре на територији цијеле Републике Српске.

ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ

- Развој модерне саобраћајне и логистичке инфраструктуре која ће подстаћи привредни раст, извоз и запошљавање.
- Повећање ефикасности протока робе и смањење трошкова транспорта.
- Повећање безбједности саобраћаја кроз уређење сигнализације и бољу контролу.
- Јачање конкурентности Републике Српске као транзитне и логистичке дестинације у региону.
- Боља подршка домаћим транспортним компанијама и превозницима.
- Припрема транспортног система за интеграцију у европске транспортне токове.

12. ЕНЕРГЕТИКА: СТАБИЛНОСТ СНАБДИЈЕВАЊА, МОДЕРНИЗАЦИЈА И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Електроенергетски систем Републике Српске представља један од најважнијих стратешких ресурса и стубова привредног развоја. Поред обезбјеђивања сигурног и поузданог снабдијевања становништва и привреде електричном енергијом, сектор остварује значајне приходе кроз извоз и има потенцијал да постане још снажнији фактор економског раста, енергетске независности и регионалне конкурентности у условима глобалне енергетске транзиције.

Република Српска располаже солидним производним капацитетима. Доминирају хидроелектране на Дрини, Врбасу и Требишњици, те термоелектране Угљевик и Гацко. У посљедњих неколико година интензивира се развој соларних електрана и вјетропаркова. Међутим, систем се суочава са озбиљним структурним изазовима који угрожавају његову финансијску одрживост, поузданост рада и дугорочну конкурентност.

Кључни проблеми

Застарјела производна постројења

Већи дио термоенергетских капацитета изграђен је прије више деценија. Чести ремонти, непланирани застоји и високи трошкови одржавања и пословања смањују расположивост производње и оптерећују јавна предузећа.

Климатске промјене и хидролошка нестабилност

Продужени сушни периоди и екстремне временске прилике значајно утичу на производњу хидроелектрана и отежавају планирање рада цијелог система.

Финансијска одрживост јавних предузећа

Раст трошкова производње, одржавања и инвестиција, заједно са великим задужењима, врши снажан притисак на пословање електроенергетских предузећа.

Губици у дистрибутивној мрежи

Технички и нетехнички губици електричне енергије и даље су високи. Застарјела опрема, недовољна аутоматизација и слаба контрола потрошње представљају озбиљан проблем.

Енергетска транзиција и инвестициони изазови

Европска енергетска политика захтијева смањење емисија и повећање удјела обновљивих извора. То подразумијева велика улагања, модернизацију постојећих капацитета и стварање повољног инвестиционог окружења.

Управљање предузећима у сектору

Управљање јавним електроенергетским предузећима оптерећено је партократијом, страначким запошљавањем, лошим кадрирањем и нетранспарентним јавним набавкама, што се негативно одражава на ефикасност и резултате пословања.

Мјере за унапређење

Модернизација и ревитализација производних капацитета

Наставићемо системску ревитализацију постојећих хидроелектрана и термоелектрана како бисмо повећали њихову ефикасност, продужили радни вијек, смањили трошкове одржавања и повећали расположивост производње. Посебна пажња биће посвећена увођењу савремених технологија у термоелектранама ради смањења емисија и испуњавања еколошких стандарда.

Убрзани развој обновљивих извора енергије

Република Српска посједује значајан потенцијал за изградњу соларних електрана и вјетропаркова. Развој ових извора енергије ускладићемо са развојем преносне и дистрибутивне мреже, као и са системима за складиштење енергије. Подстицаћемо домаће и стране инвестиције уз јасне, транспарентне и предвидиве услове.

Дигитализација електроенергетског система

Увешћемо широко увођење паметних бројила, аутоматизацију дистрибутивне мреже, развој SCADA система, технологију дигиталних близанаца и примјену савремених информационих технологија. Циљ је значајно смањење губитака, повећање ефикасности управљања и боља интеграција обновљивих извора енергије.

Јачање и модернизација дистрибутивне мреже

Приоритет ће бити реконструкција дотрајалих водова, замјена застарјеле опреме и повећање капацитета мреже ради прикључења нових производних капацитета из обновљивих извора. Посебна пажња биће посвећена руралним и мање развијеним подручјима.

Реформа корпоративног управљања и професионализација менаџмента

Неопходно је унаприједити систем управљања јавним електроенергетским предузећима кроз већу транспарентност, професионализацију менаџмента, јасно дефинисане циљеве пословања, ефикаснији систем јавних набавки и одговорност руководства за резултате. Политички утицај на кадровска рјешења биће сведен на минимум.

Енергетска ефикасност и рационална потрошња

Поред повећања производње, спровешћемо програме енергетске ефикасности. Заједно са ЕУ фондовима извршићемо програм енергетске ефикасности над свим јавним објектима у РС, а сви приватни објекти имаће 50% субвенције. Тиме ћемо смањити притисак на производне капацитете и повећати расположивост електричне енергије за извоз и привредни развој.

Развој регионалне сарадње

Јачаћемо сарадњу са сусједним електропривредама и операторима преносног система како бисмо ефикасније користили производне капацитете, повећали сигурност снабдијевања и боље позиционирали Републику Српску на регионалном и европском тржишту електричне енергије.

ОЧЕКИВАНИ ЕФЕКТИ

- Стабилно и поуздано снабдијевање електричном енергијом за све грађане и привреду.
- Значајно смањење губитака и повећање ефикасности цијелог система.
- Повећање извозног потенцијала и прихода од електричне енергије.
- Стварање повољног инвестиционог окружења за обновљиве изворе енергије.
- Професионално и транспарентно управљање јавним предузећима у сектору.
- Припрема електроенергетског система за енергетску транзицију и европске стандарде.
- Допринос укупном економском развоју и енергетској сигурности Републике Српске.

Електроенергетски систем Републике Српске посједује велике природне и инфраструктурне потенцијале. Њиховим мудрим и одговорним коришћењем, уз храбру модернизацију и професионално управљање, овај сектор може постати један од носилаца дугорочног економског просперитета Српске.

13. ТУРИЗАМ

Туризам као привредна грана Републике Српске има значајан потенцијал који ће бити у великој мјери подржан у развоју у следећем периоду. Туризам као привредна грана је “извозни сектор” јер долазак страних туриста доноси нето приход уз активно анагажовање других нажих сектора, посебно угоститељског и трговачког сектора.

Република Српска је до сада а на бази индивидуалних иницијатива и међународних пројекта постигла значајне резултате у више сегмената, а посебно

1. Бањски и здравствени туризам
2. Екотуризам и рурални туризам
3. Културни и вјерски туризам
4. Спортски, водени и авантуристички туризам

Све ове туристичке активности постоје јер нам их је природа дала, а појединци су препознали туристичке могућности појединих регија и природних услова за развој.

Ми, као СДС странка смо те могућности јасно препознали и наша стратегија даљег развоја туризма ће се базирати на финансијској и стручној подршци ресорног министарства и туристичких организација различитих нивоа.

Постојеће стратегије развоја туризма на нивоу Српске ће бити повезане са општинским и регионалним стратегијама развоја туризма кроз подршке постојећим туристичким пројектима и креирању нових у сарадњи са нашом дијаспором. У времену када туристи траже нове локације и дестинације, ми ћемо оплеменили садржаје понуде посебно на планинама гдје има све мање снијега. Љетни туризам у Аустрији доноси скоро 70% укупног прихода зимских дестинација.

Наш бањски туризам је идеалан за здравствени опоравак страних здравствених осигураника, што је на примјеру „Института Др Мирослав Зотовић” и Бања Мљечанице у пракси показано али слабо искоришћено. Састанци дијаспоре и представника наших бања су прилика за повезивање.

Еко туризам и рурални туризам се успјешно развијају на бази индивидуалних активности способних предузетника, али ми ту видимо прилику да подршком тим пројектима стимулишемо и друге регије да уз нашу финансијску и стручну подршку крену с развојем својих дестинација. Основни задатак је повезати креаторе туристичке понуде за сваку локацију са тур-операторима, туристичким агенцијама а да локалне туристичке организације преузму бригу за придошле туристе. На тај начин би се у кратком року креирале атрактивне понуда за стране и домаће госте.

Спортски, водени и авантуристички туризам који укључује и друге сегменте туристичке понуде, од догађаја типа “бикерских” окупљања, парада “старовременских возила” и других туристички атрактивних догађаја.

Водени и авантуристички туризам се базира на природним условима који нису довољно подржани од стране ресорног министарства, али ће наша стратегија то промијенити кроз формирање подсектора за те активности.

Новокреирани приватни центри за вишедневни боравак у природи, који су плод индивидуалних улагања у мале “туристичке еко центре” или смјештајима у сеоском туризму као што је Шипово, биће промовисани као нови облик туристичке понуде која већ постоји али је треба унаприједити. На тај начин ће бити креирана нова радна мјеста у руралном подручју, у селима и малим неразвијеним општинама. Дobar примјер за то је еко центар Бусија, код Лопара.

14. КУЛТУРА

Српска демократска странка сматра да је култура кључни елемент у изградњи, очувању и унапређењу националног идентитета народа. Да би унаприједили, развили и још више и јаче учврстили позитивне идентитетске субјекте како у Републици Српској тако и у БиХ у Српској демократској странци се нарочита пажња посвећује програму за културу.

Семјуел Пунфендорф је у свом дјелу: *De iure naturae et gentium* 1688. године, дао прву дефиницију културе. Према Пунфендорфу култура је све оно, проналасци и уређаји, што се примењује у људском животу, с тим да то подразумијева: одјећу, језик, обичаје, умјетност, а првенствено цјелокупну организацију грађанских друштава кроз чије се формирање људска врста уводи у оквире одређеног поретка. Управо према том темељном одређењу културе као основе увођења човјека, али и људског рода уопште, у цивилизоване оквире, Српска демократска странка посебно жели да истакне потребу ревитализације улоге културе у нашем данашњем друштвеном оквиру. Тим прије што се култура све више маргинализује и миноризује у свом основном, цивилизацијском, опредмећењу на овим просторима.

Српска демократска странка у контексту: обезбеђења, његовања и развоја културе као носиоца идентитетске и цивилизацијске окоснице како друштвених заједница Републике Српске тако и БиХ, посебно жели да нагласи потребу много брижљивијег односа релеватних субјеката ка материјалној и нематеријалној културној баштини. У том контексту, нарочито се издваја улога и положај савремених носилаца и стваралаца културно - умјетничке продукције и умјетничких дјела.

У доменима материјалног културног наслеђа које обухвата **непокретно насљеђе** (архитектонски објекти, сакрални објекти, тврђаве, градови и археолошка налазишта) и **покретно насљеђе** (предмети који се чувају у музејима, архивима, галеријама и библиотекама: умјетничке слике, скулптуре, народне ношње, археолошки артефакти, старе књиге и рукописи), СДС нарочито истиче сљедеће: **БУЏЕТ ЗА КУЛТУРУ НЕ СМИЈЕ И НЕ МОЖЕ ДА БУДЕ НА НИВОУ СТАТИСТИЧКЕ ГРЕШКЕ**, већ мора да буде адекватан и да обавезно садржи развојну компоненту. Ово подразумијева да се СДС одлучно залаже за **Изградњу нових институција културе у Републици Српској**, а то су: „Галерија ликовне умјетности Републике Српске”, „Музеј Републике Српске Крајине”, „Опера Републике Српске” (гдје би био омогућен и несметан рад Симфонијског оркестра Републике Српске) и „Етнографски музеј Републике Српске”. Такође, да би рад како постојећих и новооснованих институција био ефикаснији и продуктивнији СДС **се залаже за покретање акредитованих умјетничких радионица**, у чијем раду би учествовали еминентни ствараоци и млади, академски образовани, аутори који би на тај начин имали могућност да обезбједе бар дио материјалне егзистенције, јер би дјела настала на тим радионицама била продавана заинтересованим јавним и приватним субјектима. У том контексту СДС се залаже за ревитализацију позитивне праксе из претходног периода, а то је мјера откупа квалитативно селектованих уметничких дела. Српска демократска странка у свом дјеловању на пољу културе препознаје значај и улогу међународних културних манифестација, те би се посебна пажња обратила на статус

дјела насталих током њиховог рада. Конкретно то значи да би била обавеза организатора да дјела презентују у „Галерији РС”, да сваку од ових манифестација прати кредибилна, евалуативна критика и обавезна публикација. Истовремено, у сарадњи са локалним институцијама културе било би омогућена бржа, лакша и знатно једноставнија комуникација како међу институцијама тако и међу ствараоцима.

Да би се унапредио ниво квалитета културно – стваралачко – умјетничке продукције **СДС се залаже за изградњу намјенских атељеа за ликовне ствараоце и станова за сценске умјетнике.** У доменима аутора од националног значаја ове некретнине биле би додјељене на доживотно уживање, али без права на отуђење и насљеђивање, а у погледу младих стваралаца оне би тријенално биле валоризоване, што подразумева да би сваке три године релеватна комисија вршила процјену квалитета и значаја радова ових уметника.

У погледу његовања и развоја будућих талената **СДС** преко својих активности на пољу културе **жели да покрене „Стваралачке инкубаторе”** где би се најмлађи таленти сусретали са истакнутим ствараоцима и добијали непосредну шансу да унаприједе и развију свој таленат на општу добробит.

Нематеријално културно насљеђе које обухвата: живе праксе, знања, вештине, усмене традиције, ритуале и извођачке умјетности које заједнице стварају и преносе СДС препознаје као веома важно опште друштвено питање.

Усмена традиција и језик одувјек су били у фокусу дјеловања Српске демократске странке у овирима нематеријалног културног насљеђа, с тим са СДС наглашава посебну важност бриге о језику. Свједочимо да се све мање јавни медијски простор усмјерава ка његовању и развоју српског језика и српске ћирилице. Стога СДС сматра да је неопходно створити неопходну материјалну базу усмјерену ка очувању и развоју наше усмене баштине.

Друштвене праксе, обреди и празници одувјек су у фокусу Српске демократске странке, од свог оснивања баштинимо и крсну славу као један од најважнијих догађаја у раду странке, а свесни чињенице да је то исто тако значајан догађај у животу сваког појединца желимо да нагласимо да ћемо са посебном пажњом, а у доменима јавног живота, да настојимо да што више негујемо и развијамо ове праксе, тим пре што је славе Светог Николе, уписана на листу УНЕСКО-а, а паралелно са тим, а у оквирима нематеријалне културне баштине радићемо на што широј и бољој презентацији различитих обичаја (свадбе, бадњаци и сл.).

Извођачке умјетности као што су ојкање, пјевање из вике, гуслање, од самог почетка политичког дјеловања Српске демократске странке имале су своје значајно мјесто, а о чему свједоче бројна удружења која негују и развијају народну традицију као што су гусларска, традиционална народна пјевачка друштва и слично, те ће на том пољу дјеловања СДС настојати да да што већи допринос у бољој и садржајнијој промоцији овог облика нематеријалне културне баштине.

Такође, и у доменима **Традиционалних заната** (израда грнчарије, змијањски вез, опанчарство, резбарство и сл.), СДС ће настојати да омогући што ширу и квалитетнију заступљеност и презентацију ових сегмената нематеријалне културне баштине. У том контексту СДС намјерава да промовише и традиционални модел облачења, јер у доба Краљевине Југославије, дворски протокол је сматрао да се посланик у Народној скупштини или делегат при Дворском савјету, уколико су одјевени у свечано народно рухо, изједначени у одевном кодексу са свима онима који су у дипломатском фраку. Дакле, данашњи тзв. „дрес код” – пропис о облачењу, настојаћемо да прилагодимо тако да буде сасвим прихватљиво да се свечана народна одјећа сматра као потпуно прихватљива у свим јавним институцијама, тијелима и органима.

Свјесни чињенице да ни један народ не може да изгради и сачува свој идентитет без културе, те да не може да напредује на цивилизацијској лествици без изразито квалитетне културно-стваралачко-умјетничке продукције, Српска демократска странка жели да у потпуности докине досадашњу негативну праксу немарног односа према овој области јавног живота и да у највећој могућој мјери да конструктиван допринос очувању и даљем јачању свих позитивних токова развоја друштвене заједнице у Републици Српској.